

Nr 112

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förbättring av arbetsituationen för rektorerna vid statliga gymnasier m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I anslutning till skoladministrativa utredningens betänkande »Förslag till förbättring av läroverksrektorernas arbetsituation» framlägges vissa förslag, avsedda att förbättra arbetsituationen för rektorer vid statliga allmänna gymnasier (inklusive försöksgymnasier), statliga allmänna gymnasier i kombination med statlig realskola samt tekniska gymnasier. Frågorna om schemaläggning och vikarie för rektor föreslås lösta genom att dessa arbetsuppgifter ålägges sekreterarna vid skolorna samtidigt som möjligheterna att rekrytera sekreterare föreslås bli förbättrade genom en väsentlig arvodeshöjning. Vidare skapas möjligheter för en kvantitativ och kvalitativ förstärkning av rektorsexpeditionernas biträdespersonal.

Härutöver föreslås att en försöksverksamhet skall äga rum. Denna försöksverksamhet skall bedrivas på basis av dels skoladministrativa utredningens förslag, dels av ett förslag, som framlagts under remissbehandlingen av bl. a. skolöverstyrelsen. Därigenom förutsättes en fastare grund vinnas för ett ställningstagande till den framtida organisationen av rektorsexpeditionerna.

Kostnadsökningen för de framlagda förslagen har beräknats till 1 900 000 kr.

Utdrag av protokollet över eklelesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1963.

N ä r v a r a n d e:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASP-LING.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för eklelesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, frågor angående *förbättring av arbetssituationen för rektorerna vid statliga gymnasier m. m.* och anför därvid följande.

Vid anmälan av punkten 121 under åttonde huvudtiteln i årets statsverksproposition anmälde jag, att *skoladministrativa utredningen* den 20 november 1962 överlämnat betänkande med förslag till förbättring av läroverksrektorernas arbetssituation, samt att jag senare ämnade framlägga förslag om proposition i ämnet till 1963 års riksdag. I avvaktan härpå borde för ändamålet beräknas under anslaget *Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar* 2 100 000 kr. och under anslaget *Tekniska gymnasier: Avlöningar* 300 000 kr.

Sedan remissbehandlingen av den nyssnämnda utredningen nu avslutats, anholder jag att åter få anmäla ärendet.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för eklelesiastikdepartementet den 14 april 1961 för utredning rörande vissa skoladministrativa frågor såsom sakkunniga skoldirektören i Solna, Thorbjörn Eliasson, rektorn vid Nya elementarskolan i Stockholm Nils Erik Anrup samt dåvarande förste byråsekreteraren i statskontoret, numera organisationskonsulenten hos Svenska stadsförbundet Bengt Gunnar Karlin.

De sakkunniga, som antagit benämningen skoladministrativa utredningen, har den 20 november 1962 avlämnat betänkandet »Förslag till förbättring av läroverksrektorernas arbetssituation»¹ (stencilerat). Häröver har *infördrade utlåtanden* avgivits av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, som över-

¹ I den mån den äldre benämningen »läroverk» användes i det följande avses därmed statligt gymnasium (ev. i kombination med statlig realskola). Beträffande utredningens användning av benämningen, se s. 4 och 5.

lämnat yttrande från Högre tekniska läroverkens rektorsförening, statskontoret, länsskolnämnderna i Östergötlands, Kalmar, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län, fackskoleutredningen, gymnasieutredningen och 1960 års lärarutbildningssakkunniga. Vidare har *yttranden* avgivits av Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), som överlämnat vissa yttranden, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), som överlämnat vissa yttranden, Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Rektorskonventet i Stockholm och Rektorskollegiet i Stockholm. Dessutom har Sveriges skoldirektörsförening och Sveriges skolledarförbund inkommit med särskilda skrifter i ärendet.

II. Skoladministrativa utredningens uppdrag

Skoladministrativa utredningen har till huvuduppgift att utarbeta konkreta förslag, som på ett avgörande sätt kan förbättra läroverksrektorernas arbets-situation. I uppdraget ingår även motsvarande frågor i vad gäller rektorer inom det obligatoriska skolväsendet samt en begränsad översyn av länsorganens och, om det skulle visa sig erforderligt, de centrala skolmyndigheternas arbetsuppgifter, främst avseende frågan vilka och hur många instanser, som skall ha att befatta sig med de enskilda ärendena. Utvidgning av utredningsuppdraget har skett genom att för beaktande till utredningen överlämnats dels en den 11 september 1961 inom skolöverstyrelsen upprättad skrivelse rörande utbildning av skolledare och dels ett den 2 maj 1962 av överstyrelsen för yrkesutbildning framfört förslag att utredningsuppdraget även måtte omfatta frågan rörande biträdes-hjälp på rektorsexpeditionerna vid de tekniska läroverken.

Det nu framlagda betänkandet har i princip begränsats till frågor rörande *den egentliga ledningen och administrationen av skolenheter av i första hand högre allmänt läroverks och högre tekniskt läroverks natur*. Man har bortsett från de speciella förhållanden som föreligger, då rektor också är kommunal skolchef (förste rektor).

Vad beträffar frågan om länsskolnämndernas roll inom skoladministrationen har utredningen tagit upp frågor rörande fördelning av befogenheter och arbetsuppgifter mellan nämnderna och centrala eller lokala skolorgan endast i den mån dessa mer eller mindre direkt berör läroverksrektorernas arbetsförhållanden. Övriga frågor rörande länsskolnämnderna har fått anstå med hänsyn till förväntade förändringar i fråga om skolväsendets centrala ledning. I en senare etapp avser utredningen att behandla vissa administrativa spörsmål rörande det obligatoriska skolväsendet, samt frågor rörande personalutbildning.

Redan i detta betänkande har utredningen framlagt ett principförslag till nytt system för elevregistreringen vid det obligatoriska skolväsendet.

III. Utredningens organisationsundersökning

A. Utredningen

Det nu redovisade utredningsarbetet har huvudsakligen utförts i form av en organisationsundersökning. För att erhålla underlag för ställningstaganden och förslag har utredningen därvid gjort en detaljerad analys och kvantifiering av rektors och rektorsexpeditionens arbetsuppgifter. Källmaterialet har varit följande:

- a) Författningar och anvisningar, som reglerar rektors och rektorsexpeditionens arbete.
- b) Intervjuer och diskussioner med befattningshavare vid skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och länskolnämnder.
- c) Intervjuer med rektorer och biträdespersonal på rektorsexpeditioner, varvid intervjuerna i vissa fall utsträckts till detaljerade praktiska studier och uppföljningar av arbetsuppgifter under olika skeden av läsåret.
- d) Enkätundersökning.

Utredningen har också inhämtat uppgifter om de skolorganisatoriska förhållandena i vissa främmande länder. De sakkunniga anser emellertid, att några erfarenheter av värde inte står att finna i dessa länder, då i många fall den organisatoriska strukturen vid respektive skolenheter avviker från den svenska och i andra fall, där organisationsstrukturen mer påminner om förhållandena i Sverige, skoledarnas behov av biträde knappast i något fall tillgodosetts i nämnvärt större utsträckning eller på rationellare sätt än vad som hittills varit fallet vid svenska läroverk. Utredningen har därför inte redogjort för de administrativa och expeditionella förhållandena vid utländska skolor.

Enkäten har under vårterminen 1962 tillställts sammanlagt 135 läroverk, varav 115 högre allmänna läroverk och 20 samrealskolor. Bland de högre allmänna läroverken har inräknats åtta försöksgymnasier. Eftersom de tekniska läroverken inte ingick i utredningsuppdraget, då enkäten utsändes, har denna ej tillställts de tekniska läroverken. Den årliga tidsåtgången för utförande av de arbetsuppgifter, som åligger rektorer och personal vid dessa skolor, har beräknats med utgångspunkt i dels tidsuppgifter, inhämtade under besök vid tekniska läroverk, och dels tidsuppgifter, som erhållits beträffande de allmänna läroverken.

Beträffande bearbetningen av enkäten anför utredningen bl. a. följande.

Bland annat för att erhålla möjligheter att utröna huruvida ett läroverks struktur är av betydelse för arbetsuppgifternas omfattning har utredningens enkätmaterial bearbetats fördelat på sex olika grupper med hänsyn till läroverkens typ och sammansättning. Dessa grupper är:

- Grupp 1: Läroverk bestående av gymnasium (försöksgymnasium) och fullt utbyggt högstadium av grundskola (försöksskola).
- Grupp 2: Läroverk bestående av gymnasium och fullständig realskola med gymnasiedelen lika stor eller större än realskole delen.

- Grupp 3: Läroverk bestående av gymnasium och fullständig realskola med mindre gymnasiedel än realskoledel.
- Grupp 4: Läroverk bestående av gymnasium, realskola under avveckling och grundskolans högstadium under utbyggnad; gymnasiedelen lika stor som eller större än real- och grundskoledelen.
- Grupp 5: Läroverk bestående av gymnasium, realskola under avveckling och grundskolans högstadium under utbyggnad; gymnasiedelen mindre än real- och grundskoledelen.
- Grupp 6: Samrealskolor.

Läroverkens storlek har beaktats med hänsyn till antalet klasser och elever vid skolenheten i dess helhet eller delar av densamma.

Omfattningen av vissa arbetsuppgifter varierar, förutom med hänsyn till läroverkens struktur, i förhållande till något mått på läroverkens storlek. Utredningen har därvid såsom variabel använt sig av antalet klasser och antalet elever vid skolenheten i dess helhet eller delar av densamma, d. v. s. realskola, grundskolans högstadium och gymnasium. Omfattningen av en arbetsuppgift kan i vissa fall variera direkt proportionellt med en dylik variabel, i andra fall inte. I de senare fallen har variationen, med utgångspunkt från enkätmaterialen, kunnat fastställas vara avtagande proportionell, nämligen direkt proportionell med en variabel till en viss nivå men därefter proportionell med en viss koefficient per enhet av variabeln. Nämda koefficient har kunnat beräknas till 0,9. Sammanledes har den nivå till vilken omfattningen av en arbetsuppgift beräknas stiga direkt proportionellt med variabeln kunnat beräknas uppgå till, då fråga är om antalet klasser, 18 vid skolenhet av högre allmänt läroverks natur och 12 vid samrealskola. Då variabeln utgörs av antalet elever har denna nivå kunnat beräknas till 450 vid högre allmänt läroverk och 350 vid samrealskola. Ifråga om vissa arbetsuppgifter som föranleds av huvudsakligen examensförfaranden, har arbetsuppgifternas omfattning beräknats stiga i direkt proportion till en nivå där elevantalet utgör 85 vid gymnasium och 35 vid realskola.

Den totala svarsfrekvensen uppgick till 90 %. Bearbetningsbara enkätsvar inkom från 80 % av de läroverk, som ombetts besvara enkäten.

Utredningen anför vidare.

Med hänsyn till att enkätmaterialen utvisade stor spridning ifråga om beräknad tidsåtgång per arbetsuppgift, enhet, personalkategori och år har arbetsmängdsberäkningarna baserats på medianvärden. Vad beträffar arbetsuppgifter, vilkas omfattning kan förutsättas vara i stort oberoende av skolenhetens struktur, har medianvärdet för tidsåtgång per arbetsuppgift etc. framräknats på grundval av hela enkätmaterialen. Ifråga om uppgifter där de strukturella skillnaderna mellan två eller flera dylika grupper icke befunnits ha någon inverkan, har medianvärden uträknats på grundval av samtliga de enkätsvar som hänförts till dessa grupper.

Vid granskningen av enkätmaterialen har vissa korrigeringar gjorts i de redovisade beräkningarna av den årliga tidsåtgången för vissa arbetsuppgifter och personalkategorier. Utredningen framhåller härom.

Sålunda har årlig tidsåtgång för rektors egen undervisning och arbete med anledning därav beräknats med utgångspunkt från rektors fastställda undervisningsskyldighet, d. v. s. exklusive eventuella tilläggstimmar. Av läroverkets

sekreterare i förekommande fall redovisad tidsåtgång för arbetsuppgifter, som han ej kan förväntas utföra i sin egenskap av sekreterare, har ej medtagits i beräkningarna. I en del enkätsvar har tidsåtgång redovisats för kurator, studierektor, yrkesvals lärare eller annan lärare. Den tidsåtgång som redovisats för dessa befattningshavare har beaktats i den mån densamma har kunnat hänföras till rent expeditionellt eller organisatoriskt arbete av sådan art som ej kan anses ingå i respektive befattningshavares ordinarie åligganden. Biträdande rektors arbete har inkluderats i rektors arbete vid skolenheten, dock ej den del av arbetet som sammanhänger med biträdande rektors egen undervisning. Ifråga om av biträdespersonal redovisat arbete må nämnas att till detta hänförs arbete som angetts utföras av såväl fast som tillfälligt anställd personal vid rektorsexpeditionerna. Vaktmästares arbete har beaktats endast i den mån det kunnat hänföras till arbete av ren expeditionskaraktär och har då inräknats i biträdespersonalens arbetsmängd.

De olika befattningshavare, som i enkätsvaren redovisats utföra organisatoriskt och administrativt-expeditionellt arbete vid skolenheterna, har av utredningen sammanförts till tre olika personalkategorier: *rektor*, *sekreterare* och *biträdespersonal*. »Sekreterare» utgör sålunda en sammanfattande benämning på den lärare vid skolenheten som fungerar såsom läroverkets sekreterare samt den eller de lärare eller andra befattningshavare, exempelvis kurator eller schemaläggare, som mot särskilda arvoden eller eljest biträder rektor i det organisatoriska eller administrativt-expeditionella arbetet på skolenheten.

Vid granskningen av enkätmaterial kunde även konstateras, att de olika läroverken vid beräkningen av den årliga tidsåtgången för utförandet av förekommande arbetsuppgifter ej utgått från enhetliga värden ifråga om läs- och arbetsårets längd samt antal arbetsdagar per läs- och arbetsår. I de fall så varit nödvändigt har enkätsvaren därför korrigerats i dessa avseenden. Därvid har ett arbetsår ur rektors och rektorsexpeditionens synpunkt förutsatts bestå av 280 arbetsdagar fördelade på 46 arbetsveckor. Av arbetsdagarna har 210 hänförts till läsår, 39 veckor, och 70 till ferietid. Antalet undervisningsveckor per läsår har förutsatts vara 35. Sekreterare har beräknats biträda rektor under cirka 230 arbetsdagar per arbetsår.

För uppnående av jämförbarhet har inom var och en av de förut nämnda strukturellt skilda grupperna av läroverk konstruerats ett »modell-läroverk» med samma totala elev- och klassantal, nämligen totalt 1 000 elever fördelade på 35 klasser. Modellläroverket i strukturgruppen 6, samrealskolor, har dock konstruerats som en skolenhet bestående av totalt 400 elever fördelade på 13 klasser. Elev- och klassantalet vid dessa modellläroverk överensstämmer för övrigt i stort sett med genomsnittsläroverket i såväl hela enkätmaterialiet som i de olika strukturgrupperna. Elev- och klassantalet vid de olika modellläroverken av högre allmänna läroverks natur har vidare fördelats på gymnasium, realskola och grundskolans högstadium ungefär så som denna fördelning ter sig vid genomsnittsläroverken i respektive strukturgrupper.

Elevernas fördelning på gymnasium etc. vid de sålunda konstruerade modellläroverken framgår av tabell 1.

Enkätmaterialiet har vid bearbetningen grupperats kring följande frågor:

a) Den genomsnittliga årsarbetsmängden hos rektor, sekreterare och biträdespersonal.

b) Rektors och sekreterares årsarbetsmängds fördelning på administrativa, pedagogiska och skolsociala funktioner.

c) Fördelningen av de olika personalkategoriernas årsarbetsmängder på de arbets(sak-)områden i vilka arbetsuppgifterna kan grupperas.

d) Årsarbetsmängdens fördelning på årets månader (säsongvariationer).

Rektors årsarbetsmängd i timmar, såsom den beräknats av utredningen beträffande de olika grupperna av läroverk, framgår av tabell 1.

Tabell 1. Rektors årsarbetsmängd vid modelläroverk

Antal klaser	Läroverkets sammansättning				Antal tim/år (avrundat till närmaste tiotal)
	Antal elever				
	gymn.	realsk.	högstad.	summa	
35	400	—	600	1 000	2 390
35	600	400	—	1 000	2 090
35	400	600	—	1 000	2 170
35	600	250	150	1 000	2 110
35	400	400	200	1 000	2 190
13	—	400	—	400	1 760

Den normala årsarbetsmängden för tjänstemän anges av utredningen till ca 1 750 arbetstimmar, sedan hänsyn tagits till semester m. m. Normal årsarbetsmängd för rektor föreligger sålunda endast vid samrealskolorna. I övrigt överstiger den faktiska årsarbetsmängden den normala med 340—640 timmar. Den största avvikelser föreligger vid läroverk, bestående endast av gymnasium och grundskolans (försöksskolans) högstadium.

Utredningen anför vidare.

Beträffande rektor vid läroverk med praktisk lärarkurs och vid läroverk som samverkar med lärarhögskola kan dessutom följande belysas ur enkätmaterialiet. Samtliga 19 dylika läroverk som ingår i detta material tillhör strukturgrupperna 2 och 4, d. v. s. med gymnasiedelen större än real- och/eller grundskoledelen. Den genomsnittliga årsarbetsmängden för rektor vid läroverk med praktisk lärarkurs kan, omvandlat till modelläroverk, beräknas till drygt 2 400 timmar, varav ca 400 timmar utgörs av arbete med anledning av lärarutbildningen. Motsvarande siffror för rektor vid modelläroverk samverkande med lärarhögskola utgör ca 2 260 timmar, varav ca 260 timmar med anledning av lärarutbildningen.

Årsarbetsmängderna för sekreterare och biträdespersonal framgår av tabell 2.

Tabell 2. Sekreterares och biträdespersonals årsarbetsmängd vid modelläroverk

Antal klasser	Läroverkets sammansättning				Antal tim/år (avrundat till närmaste tiotal)	
	Antal elever				Skr.	Bitr. pers.
	gymn.	realsk.	högstad.	summa		
35	400	—	600	1 000	700	1 750
35	600	400	—	1 000	750	2 220
35	400	600	—	1 000	720	2 080
35	600	250	150	1 000	780	2 170
35	400	400	200	1 000	760	2 030
13	—	400	—	400	260	800

I sekreterarens arbetsuppgifter ingår arbete med och i samband med schemaläggning, vilket vid högre allmänt läroverk beräknas utgöra 200—230 timmar av de i tabellen angivna totala timtalen. Av tabell 2 framgår bl. a. att gymnasiedelen kräver proportionsvis störst insats. Vidare framgår, att i under övrigt lika förhållanden årsarbetsmängden för de båda personalkategorierna är mindre, då gymnasiet är kombinerat med grundskolans högstadium än vid kombinationen gymnasium-realskola. I det sistnämnda fallet påpekar utredningen att för rektor den största årsarbetsmängden återfinnes just vid gymnasium kombinerat med grundskolans högstadium.

Rektors och sekreterares arbetsuppgifter har av utredningen fördelats på pedagogiska, administrativa och skolsociala uppgifter. Gränserna mellan dessa områden säges vara i många fall flytande. De flesta kvalificerade administrativa arbetsuppgifterna anser utredningen hellre böra kallas pedagogiskt-administrativa än enbart administrativa. De skolsociala arbetsuppgifterna torde för personalen på rektorsexpeditionerna framstå såsom rent administrativa eller expeditionella. För rektor kan dock det skolsociala arbetet i många fall sägas innefatta pedagogiska eller administrativa moment. Ehuru svårigheter sålunda föreligger att åstadkomma en sakligt riktig uppdelning av arbetsuppgifterna på de förut nämnda områdena har dock utredningen företagit en sådan, då en dylik uppdelning anses vara av intresse för besvarandet av den väsentliga frågan om en läroverksrektor i nuläget skall betraktas som en befattningshavare med övervägande pedagogiska eller övervägande administrativa eller till viss del pedagogiskt-administrativa funktioner. En arbetsuppgift, som i sig innefattar moment tillhörande olika kategorier, har hänförs till den kategori, som befunnits dominera i arbetsuppgiften. Vissa arbetsuppgifter har betraktats som i nästan lika hög grad pedagogiska som administrativa. Detta gäller upprättande av schema, upprättande av tjänstgöringsfördelning samt arbete med utredningar och enkäter.

Den procentuella fördelningen av arbetsuppgifterna på de olika områdena enligt utredningens beräkningar framgår av tabellerna 3 a och 3 b. I tabell 3 a har de nyssnämnda arbetsuppgifterna rörande schema etc. betraktats som pedagogiska, i tabell 3 b som administrativa.

Tabell 3 a. Rektors och sekreterares årsarbetsmängd vid modelläroverk. Procentuell fördelning på pedagogiska, administrativa och skolsociala uppgifter

(Schema etc. = pedagogiska.)

Modelläroverk av strukturgrupp nummer	Procent av årsarbetsmängden							
	Rektor				Sekreterare			
	ped.	adm.	soc.	s:a	ped.	adm.	soc.	s:a
1	62	35	3	100	42	52	6	100
2 och 4	59	37	4	100	42	52	6	100
3 och 5	59	37	4	100	44	51	5	100
6	70	27	3	100	55	40	5	100
Läroverk med praktisk lärarkurs ..	61	36	3	100				
Läroverk samverkande med lärarhögskola	59	37	4	100				

Tabell 3 b. Rektors och sekreterares årsarbetsmängd vid modelläroverk. Procentuell fördelning på pedagogiska, administrativa och skolsociala uppgifter

(Schema etc. = administrativa)

Modelläroverk av strukturgrupp nummer	Procent av årsarbetsmängden							
	Rektor				Sekreterare			
	ped.	adm.	soc.	s:a	ped.	adm.	soc.	s:a
1	58	39	3	100	2	92	6	100
2 och 4	54	42	4	100	4	90	6	100
3 och 5	55	41	4	100	4	91	5	100
6	68	29	3	100	9	86	5	100
Läroverk med praktisk lärarkurs ..	57	40	3	100				
Läroverk samverkande med lärarhögskola	55	41	4	100				

Enligt utredningens uppfattning torde den indelning i pedagogiskt och administrativt arbete som legat till grund för tabell 3 b bäst återspegla arbetsuppgifternas egentliga karaktär.

Det framgår av tabellerna, att rektor, inte ens enligt tabell 3 b, där sålunda maximalt antal arbetsuppgifter betraktats som administrativa, har övervägande administrativa funktioner. Vid samtliga modelläroverk bör enligt utredningens mening rektor således under nuvarande förhållanden kunna betraktas som en befattningshavare med huvudsakligen pedagogiska uppgifter.

Den gjorda uppdelningen av rektors och rektorsexpeditionens arbete är dock enligt utredningen alltför vid och ur utredningsteknisk synpunkt föga tillfredsställande. Utredningen har därför *indelat rektors och rektorsexpeditionens arbetsuppgifter i ett antal sakområden* enligt följande.

- I. Undervisningsskyldighet och allmänpedagogiska uppgifter
- II. Arbete med att övervaka och leda undervisningen, tillse att lärarna fullgör sina skyldigheter
- III. Arbete med att övervaka elevernas skolgång, flit, uppförande och ordning, stimulera föreningsverksamhet
- IV. Undervisningens organisation
- V. Intagning, avgång, flyttning, examina, terminsavslutningar
- VI. Fastigheter; underhåll, reparationer
- VII. Inventarier, undervisnings- och förbrukningsmateriel, skolbibliotek
- VIII. Expedition; personaluppgifter, löner, arvoden etc., statistik och expeditionarbete i övrigt
- IX. Skolhygieniska och skolsociala göromål
- X. Sammanträden, särskilda uppdrag m. m.

Vid allmänt läroverk med lärarutbildning anses arbete med och i anledning av lärarutbildningen kunna betraktas som ett extra sakområde. Dessa arbetsuppgifter har dock endast tagits med vid beräkningen av rektors totala årsarbetsmängd samt vid belysande av frågan om rektor under nuvarande förhållanden kan betraktas som en befattningshavare med övervägande pedagogiska eller övervägande administrativa funktioner. I följande beräkningar har bortsetts från läroverk med lärarutbildning.

Fördelningen av *rektors årsarbetsmängd på sakområden* framgår av tabell 4.

Tabell 4. Rektors årsarbetsmängd vid modelläroverk. Procentuell fördelning på sakområden

Modelläroverk av strukturgrupp nr	Procent av årsarbetsmängden										
	Sakområden										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	S:a
1	21	20	12	14	7	2	2	16	3	3	100
2 och 4	23	13	11	14	9	2	2	19	4	3	100
3 och 5	22	16	10	14	9	2	2	18	4	3	100
6	41	16	7	10	4	1	2	12	3	4	100

Av tabell 4 framgår att sakområde I, »Undervisningsskyldighet och allmänpedagogiska uppgifter», genomgående kräver den största delen av rektors totala arbetsinsats. Skillnaden mellan samrealskola och övriga läroverkstyper är markant.

Utredningen har också redovisat hur rektors årliga tidsåtgång per sakområde fördelar sig på *pedagogiska, administrativa och skolsociala uppgifter*. Genom parallellstudium av en dylik fördelning, som redovisas i tabell 5, och årsarbetsmängdens fördelning på sakområden enligt tabell 4, erhålles bl. a. kvantitativa utgångspunkter för åtgärder, ledande till en avlastning av arbete från rektorerna. I tabell 5 har arbete med upprättande av tjänstgöringsfördelning och schema samt arbete med anledning av utredningar och enkäter helt betraktats som administrativa uppgifter.

Tabell 5. Rektors årsarbetsmängd vid modelläroverk. Procentuell fördelning av den årliga tidsåtgången per sakområde på pedagogiska, administrativa och skolsociala uppgifter

Sakområde	Arbetets art (P = ped., A = adm., S = skolsoec.)	Procent av årlig tidsåtgång per sakområde Modelläroverk av strukturgrupp nr			
		1	2 och 4	3 och 5	6
I	P	100	100	100	100
II	P	94	96	97	97
	A	6	4	3	3
III	P	94	94	94	90
	A	3	4	4	9
	S	3	2	2	1
IV	P	20	33	21	24
	A	80	77	79	76
V	P	39	43	42	49
	A	61	57	58	51
VI	A	100	100	100	100
VII	P	14	15	15	19
	A	86	85	85	81
VIII	P	6	3	3	3
	A	94	97	97	97
IX	S	100	100	100	100
X	P	13	13	13	13
	A	87	87	87	87

De administrativa uppgifterna dominerar således sakområdena IV, V, VI, VII, VIII och X.

Utredningen har vidare närmare undersökt *rektors sammanträdesbörda* och funnit att den årliga tidsåtgången för sammanträden för rektor vid skolenheter av högre allmänt läroverks natur kan beräknas till ca 230 timmar. I genomsnitt ca 80 % eller ca 185 timmar av denna tid beräknas vara förlagd utanför ordinarie arbetstid.

»Sekreterares» årsarbetsmängd och dess procentuella fördelning på sakområden samt den procentuella fördelningen av den årliga tidsåtgången per sakområde på pedagogiska, administrativa och skolsociala uppgifter framgår av tabellerna 6 och 7.

Vid bedömning av denna arbetsmängd, liksom i övriga sammanhang, bör hållas i minnet att utredningen, som tidigare framhållits, i begreppet sekreterare innefattar flera olika personers arbete och arbetsuppgifter.

Tabell 6. Sekreterares årsarbetsmängd vid modelläroverk. Procentuell fördelning på sakområden

Modelläroverk av strukturgrupp nr	Procent av årsarbetsmängden										
	Sakområden										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	S:a
1	—	1	2	62	5	—	1	25	4	1	100
2 och 4	1	1	1	60	6	—	1	24	5	1	100
3 och 5	1	1	1	60	6	—	1	25	4	1	100
6	4	1	2	58	7	—	1	21	4	2	100

Tabell 7. Sekreterares årsarbetsmängd vid modelläroverk. Procentuell fördelning av den årliga tidsåtgången per sakområde på pedagogiska, administrativa och skolsociala uppgifter

Sakområde	Arbetets art (P = ped., A = adm., S = skolsoc.)	Procent av årlig tidsåtgång per sakområde Modelläroverk av strukturgrupp nr			
		1	2 och 4	3 och 5	6
I	P	100	100	100	100
II	P	71	44	55	—
	A	29	56	45	100
III	P	—	55	55	75
	A	27	27	27	25
	S	73	18	18	—
IV	A	100	100	100	100
V	P	15	33	29	41
	A	85	67	71	59
VII	A	100	100	100	100
VIII	A	100	100	100	100
IX	S	100	100	100	100
X	A	100	100	100	100

För sekreterarens vidkommande domineras arbetet nästan helt av arbetsuppgifter inom sakområdet IV, omfattande undervisningens organisation. Bl. a. ingår där hela schemalägningsarbetet. Om tidsåtgången för schemalägningen uteslutes, kommer i stället sekreterarens arbete med uppgifter inom sakområde VIII, som avser allehanda expeditionellt arbete, att väga över något. Sekreterarens huvudsakliga arbete kan sålunda sägas bestå i undervisningens organisation, expeditionellt arbete samt skolhygieniska och skolsociala göromål.

Större delen av *biträdespersonalens arbete* kan genomgående hänföras till sakområde VIII, »Expedition: personaluppgifter, löner, arvoden etc., statistik

och expeditiönsarbete i övrigt». Den näst största arbetsinsatsen gäller sakområde V, »Intagning, avgång, flyttning, examina, terminsavslutningar». Därefter kommer sakområde IV »Undervisningens organisation».

Säsongvariationerna för de olika befattningshavarna, d. v. s. årsarbetsmängdens fördelning på månader har utredningen beräknat beträffande strukturgrupp 4 (högre allmänt läroverk med 600 elever i gymnasiet, 250 elever i realskolan, 150 elever i grundskolans högstadium fördelade på 35 klasser). Utredningen framhåller, att vårterminens senare hälft och höstterminens början utgör veritabla arbetstoppar för samtliga personalkategorier. Utredningen anför vidare.

Arbetstoppen på våren sammanhänger med följande arbetsuppgifter, nämligen ämnes- och klasskonferenser, studierådgivning åt elever, föräldramöten, examensskrivningar och övriga examensförfaranden, upprättande av vårrapport, tjänstgöringsfördelning och årsredogörelse, anskaffande av icke-ordinarie lärare, studiedagar m. m. samt intagning i realskolans, gymnasiets etc. första årskurs.

Höstterminens arbetstopp består huvudsakligen av upprättande av skrivnings-schemata m. fl., elevregistrering, ämnes- och klasskonferenser, föräldramöten och samtal med föräldrar, studiebidrag och stipendier samt upprättande av ledig-anmälan av tjänst, katalog och höstrapport.

B. Remissyttranden

Mot utredningens organisationsundersökning har från skilda synpunkter rik-tats bestämda invändningar. Några remissinstanser hävdar, att utredningen inte avgränsat sin organisationsundersökning på ett tillfredsställande sätt. Sälunda framhåller *länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län*, att utredningen, genom att i första hand inrikta sig på rektorer vid skolenheter av högre allmänt läro-verks- och högre tekniskt läroverks natur, kommit att förbigå dels de fall då rektor även är skolchef, dels också förhållanden vid högre kommunala skolor, kommunala gymnasier, yrkesskolor och grundskolor. Denna indelningsprincip är enligt nämndens mening konstlad.

Likartade synpunkter framföres av *TCO*, som finner det klart otillfredsstäl-lande att inte förslag framlagts i ett sammanhang, avseende samtliga skolledare under den gemensamma skolstyrelsens förvaltning. *TCO* framhåller angelägen-heten av att utredningen snarast slutför sitt arbete bl. a. i vad avser den obliga-toriska skolan. I samband härmed bör även arbetssituationen för skolchef liksom de centrala skolkontorens uppgifter i sammanhanget behandlas trots att här är fråga om ett i huvudsak kommunalt intresseområde. Härigenom kan en samlad överblick av arbetssituationen inom skolans lokala ledning erhållas.

Sveriges skolledarförbund anser, att man inte kan bedöma arbetssituationen för rektor vid den statliga skolenheten, om man inte samtidigt gör en bedömning av hela den lokala skoladministrationen, då rektors arbetsuppgifter är delvis avhängiga av vilket arbete, som utföres på skolkommunens centrala skolkansli.

Utredningen borde således först ha gjort en uppskattning av omfattning och

utformning av hela det lokala skoladministrationsarbetet och utifrån denna bedömning sedan lagt fram förslag om vilka arbetsuppgifter som från rationell arbetssynpunkt och med pedagogisk motivering borde utföras av rektor.

Även *LR* har kritiska synpunkter i fråga om utredningens avgränsning och ställer sig också kritisk till utredningens åsikt, att förhållandena på rektorsexpeditionerna i vissa andra länder inte skulle ge någon vägledning för lösning av aktuella svenska problem. *LR*, som framhåller, att utredningen inte redovisat det material som ligger till grund för utredningens värdering, menar att förhållandena i vissa andra länder är av stort intresse, exempelvis USA och Frankrike.

Några remissinstanser har även diskuterat organisationsundersökningen ur metodisk och källkritisk synpunkt. *SACO*, anser att utredningens betänkande lider av bl. a. följande brister:

dels baseras förslagen på en datainsamling från en skolorganisation, som snart kommer att vara föråldrad, dels borde undersökningen ha gällt hur läroverksrektorernas arbetssituation egentligen *borde vara* i den nuvarande skolorganisationen i stället för hur den nu är.

SACO:s slutsats blir att den föreslagna organisationen måste få karaktären av provisorium.

Flera andra remissinstanser, bl. a. *Svenska stadsförbundet* och *Landskommunernas förbund*, framhåller, att utredningens förslag måste betraktas som ett provisorium i avvaktan på en mer definitiv organisation av skolväsendet. *Gymnasieutredningen* anser att det är angeläget, att bl. a. gymnasieutredningens och fackskoleutredningens förslag avvaktas, innan mer definitiva åtgärder vidtas i rektorsexpeditionernas biträdesfråga.

Några remissinstanser understryker siffermaterialets osäkerhet. *Sålunda* framhåller *länskolnämnden i Kristianstads län*, att det kan ifrågasättas om materialets och uppgifternas art verkligen kan läggas till grund för kategoriska slutsatser av den typ som återfinnes på sidorna 17 och 18 till exempel: »Ur tabell 1 kan vidare utläsas bland annat att gymnasiedelen synes kräva proportionsvis mindre arbete av rektor än real/eller grundskoledelen» eller: »Av tabell 2 kan utläsas bland annat, att gymnasiedelen kräver proportionsvis störst arbetsinsats av såväl sekreterare som biträdespersonal».

Länskolnämnden i Kopparbergs län framhåller att vissa faktorer i utredningsmetodiken gör, att resultaten måste bedömas med en viss försiktighet. De redovisade tidsvärdena för en rad olika arbetsuppgifter utgöres sålunda av medianvärden, medan redogörelse för spridningen inom materialet saknas. Värdet av de på tusendels timme beräknade tidsuppgifterna blir därigenom i viss utsträckning illusoriskt.

Även *LR* tillråder försiktighet med slutsatserna och framhåller att utredningens resultat att den totala årsarbetsmängden för rektor och hans medhjälpare skulle vara lägst vid skola, bestående av högstadium och gymnasium, ett resultat som enligt *LR* strider mot hittillsvarande erfarenhet, troligen sammanhänger

med att det kommunala högstadiet i materialet inte har tillgång till samma resurser i fråga om biträdespersonal som de statliga skolorna.

Utredningen har för bedömningen av rektorernas arbetsbelastning som jämförelse haft en normal årsarbetsmängd av 1 750 timmar. *Stadsförbundet* och *Landskommunernas förbund* förklarar sig förstå, att man vid organisationsundersökningar har ett behov av ett mått på det faktiska arbetstidsuttaget. Förbunden erinrar emellertid om, att stora arbetstagarkategorier inte har en sådan arbetstidsreglering, att deras skyldighet att fullgöra arbetet begränsar sig till 1 750 timmar per år.

Det torde vara svårt att beteckna 1 750 arbetstimmar som en de facto »normal» årsarbetsmängd för de grupper av offentliga tjänstemän med vilka rektorer närmast bör jämföras. För sådana chefstjänstemän torde den reella arbetsbördan i regel vara avsevärt större.

Ett flertal remissinstanser ställer sig också kritiska mot den uppdelning av rektorsexpeditionens funktioner på pedagogiska, administrativa och skolsociala arbetsuppgifter som utredningen verkställt. Sålunda anför *skolöverstyrelsen* härom bl. a. följande.

Överhuvudtaget synes den avgränsning mellan pedagogiska och administrativa arbetsuppgifter, vilken de sakkunniga gjort av undersökningstekniska skäl, mycket diskutabel. Den svarar ej mot de faktiskt föreliggande förhållandena i skolorna eftersom ett mycket stort antal arbetsuppgifter har en både pedagogisk och administrativ sida. Trots att det stått klart för de sakkunniga, att gränsen mellan de pedagogiska och administrativa momenten i många fall är flytande, har de — till förfång för helhetssynen på rektorsexpeditionens arbete — baserat sina slutsatser och förslag på de siffermässiga resultat, till vilka de kommit i denna del av sin undersökning, ett förhållande, som överstyrelsen inte anser tillfredsställande.

Även *Svenska stadsförbundet* och *Landskommunernas förbund* framför vissa reservationer mot uppdelningen.

Gränsdragningen mellan pedagogiska, administrativa och skolsociala uppgifter är emellertid så vansklig, att den till stor del måste bli godtycklig. Helt allmänt skulle styrelsen därför — utan att därmed rikta någon kritik mot utredningen — vilja uttala, att en viss fara föreligger att ordet här får makt över tanken. Risk kan finnas för att man i andra sammanhang alltför lättvindigt tar den gjorda uppdelningen till utgångspunkt för en definitiv bedömning av möjligheterna att avlasta rektor — ett förfaringsätt, som utredningen själv varken torde ha avsett eller praktiserat. Det skulle kunna bli så, att om vid en dylik bedömning diskuteras frågan om inrättande av en administrativ tjänst vid sidan av rektor, man utgår från att endast de som administrativa betecknade uppgifterna kan överföras till den tilltänkta administrativa arbetskraften, medan en dylik överflyttning i själva verket måhända skulle kunna ske också med åtskilliga av de arbetsuppgifter som utredningen vid sin genomgång betecknat som pedagogiska.

1960 års *lärarutbildningssakkunniga* framhåller att även om uppdelningen av arbetsuppgifterna fyller rimliga krav på stringens och ackuratess ligger det i sakens natur att den aldrig kan bli invändningsfri.

Det är inte uppgifterna eller åtgärderna i sig som är av pedagogisk eller administrativ art. Få rektorsuppgifter, om ens någon, torde vara helt utan pedagogiska konsekvenser. Lika klart är det, att pedagogiska arbetsuppgifter, det må gälla ledning eller undervisning, alltid implicerar administration. Rektors arbetsuppgifter är inte rationellt eller logiskt uppdelbara på detta sätt i pedagogiska och icke pedagogiska.

Gymnasieutredningen är också starkt kritisk mot utredningens uppdelning och understryker vad skoladministrativa utredningen själv anfört om de flytande gränserna mellan pedagogiska, administrativa och skolsociala uppgifter. *Gymnasieutredningen* framhåller vidare att det är en brist att något försök inte synes ha gjorts att definiera termerna.

Särskilt begreppet »pedagogisk natur» synes oklart. Om härmed avses, vilket förefaller plausibelt, att av den som utför eller leder dylika uppgifter kräves lärarutbildning, anser *gymnasieutredningen* att en alltför stor del av arbetsmängden betecknats som pedagogisk. Åtskilliga av rektors som pedagogiska betecknade uppgifter är t. ex. huvudsakligen av mera generellt arbetsledande natur. För fullgörandet av dessa kräves chefsegenskaper men enligt *gymnasieutredningens* uppfattning ej lärarutbildning. Då vidare elevvården i dess olika former, som uppenbarligen ägnas allt för liten tid f. n., till betydande delar inte är en uppgift, som kräver lärarutbildning, kan proportionerna mellan pedagogiska, administrativa och skolsociala inslag ytterligare komma att förskjutas.

Ett antal remissinstanser uppehåller sig vid frågan i vad mån de vid enkäten erhållna resultaten också är relevanta för de tekniska gymnasier. Genomgående anser de remissinstanser, som yttrat sig i frågan, att så inte är fallet. Sålunda anser *överstyrelsen för yrkesutbildning* att arbetssituationen för rektorerna vid de tekniska gymnasier är av sådan natur, att en under samma betingelser som för de allmänna gymnasier utförd utredning av situationen vid dessa skolor med nödvändighet måste på väsentliga punkter ge skilda resultat för de båda gymnasietyperna. *Överstyrelsen* pekar här särskilt på samarbetet med industrier, upplysningsverksamheten samt lärarsituationen vid de tekniska gymnasier. Sålunda kräver de tekniska gymnasiers verksamhet en intim kontakt med industrins ledande män, en kontaktverksamhet som är mycket tidskrävande och som kommer att få än större omfattning vid den pågående utbyggnaden av de tekniska gymnasier med ökat antal klasser bl. a. i form av ett stort antal filialklasser. Vidare kommer ett genomförande av de förslag, som utformats av arbetsgruppen för de tekniska gymnasiers lärarbehov, att kräva en betydande arbetsinsats även av rektorerna vid de tekniska läroverken. Den under senare år allt större omfattningen av teknisk gymnasieutbildning har medfört, att rektorsexpeditionens kontakt med allmänheten blivit alltmer tidskrävande. Liknande synpunkter framföres av *SACO* och *Rektorskonventet i Stockholm*.

IV. Inre rationalisering

A. Utredningen

Utredningen erinrar inledningsvis om sina tidigare förslag till rationalisering av arbetet på rektorsexpeditionerna, framlagda i en hösten 1961 avlämnad delrapport. Dessa har genomförts under vårterminen 1962.

Allmänt uttryckt är *rektorsexpeditionens funktioner* enligt utredningens uppfattning att utgöra ett skolenhetens ordercentrum, rapporterings- och meddelandecentrum, registreringscentrum, kontaktorgan och servicecentrum. Tidigare betraktades skolans expedition enbart såsom ett serviceorgan åt rektor. Numera bör den betraktas som ett serviceorgan för hela skolenheten. Biträdespersonalen på rektorsexpeditionen bör således kunna lämna erforderlig service även åt lärare. Utredningen erinrar här om att skolöverstyrelsen efter utredning av särskilt tillkallad sakkunnig i anslagsäskandena för budgetåret 1963/64 föreslagit att medel skall ställas till skolenheternas förfogande för arvodering av biträdeshjälp åt lärarna.

Utredningen har vid sina överväganden utgått från att ledaren för en skolenhet av högre allmänt läroverks natur även i fortsättningen skall vara en befattningshavare med pedagogisk bakgrund och med övervägande pedagogiska funktioner. Motsvarande gäller rektor vid ett tekniskt läroverk. Utredningen anför.

Om rektor skall vara den i första hand pedagogiska ledaren vid en skolenhet, kan emellertid nu rådande fördelning av rektors arbete på pedagogiska och administrativa uppgifter icke anses tillfredsställande vid andra typer av läroverk än vid samrealskolor. Den pedagogiska delen av rektors arbetsområde synes för närvarande i vissa avseenden vara eftersatt och måste givas större utrymme. Utredningen har därför eftersträvat att genom olika rationaliseringsåtgärder m. m. reducera den administrativa delen av rektors arbete samtidigt som rektors genomsnittliga årsarbetsmängd vid olika läroverkstyper bringas till normal nivå.

I korthet innebär utredningens mera väsentliga förslag till inre rationalisering följande.

Vårrapporten är en på skolenheten upprättad och till regional och central skolmyndighet insänd preliminär organisationsplan för skolenheten, avseende huvudsakligen behovet av klasser och av lärartimmar i såväl läroämnena som övningsämnena. *Höstrapporten* utgör i princip motsvarande definitiva organisationsplan. Upprättande av vårrapport åvilar formellt skolstyrelsen men blir i praktiken rektors arbete. Utredningen föreslår vissa förenklingar av vårrapporten, vilket medför en reduktion av den totala tidsåtgången med ungefär 20 % av rektors och sekreterares sammanlagda tidsåtgång för arbetsuppgiften i nuläget samt med ca 75 % av biträdespersonalens hittillsvarande tidsåtgång för arbetsuppgiften. Utredningen föreslår vidare, att höstrapporten utgår.

Utredningen föreslår viss förenkling av *elevregistreringen*. Den enligt enkät-

materialet beräknade genomsnittliga tidsåtgången per år och elev kan därigenom, vid läroverk bestående endast av gymnasium och grundskolans högstadium, reduceras med i runt tal 35 % och vid övriga läroverkstyper med approximativt 30 %.

Skolkatalogen bör enligt utredningens uppfattning utgå och i stället ersättas av en kortfattad lärarförteckning och dels en uppsättning stencilerade klasslistor. Vid ett modelläroverk med 35 klasser reduceras vid ett genomförande av förslagen den sammanlagda tidsåtgången för arbetsuppgiften med hälften.

Fastställande av ämneskombination i lärartjänst bör enligt utredningens mening överföras från skolöverstyrelsen och länskolnämnderna till skolstyrelsen. Rektor skall därvid avge förslag i ärendet på ett förenklat sätt. Utredningens förslag, som omfattar såväl högre skolor som det obligatoriska skolväsendet, beräknas reducera den genomsnittliga tidsåtgången för arbete i samband med ledigförklarande av tjänst med närmare hälften.

Utredningen framlägger vidare konkreta förslag till *förändrad arbetsfördelning på rektorsexpeditionerna*. Inledningsvis konstaterar utredningen, att eftersom rektor, samtidigt som han skall vara den pedagogiske ledaren vid en skolenhet, skall vara läroanstaltens chef kan han inte helt befrias från befattning med det administrativa arbetet vid skolenheten. För att rektors pedagogiska funktion ej skall bli eftersatt måste rektor emellertid i erforderlig omfattning avlastas såväl rutinmässigt som mera kvalificerat administrativt arbete, menar utredningen, som vidare anför.

Den överflyttning av arbete från rektor till andra personalkategorier, som sålunda bör äga rum utgör i själva verket en tillämpning av välkända arbetsfördelningsprinciper. Enligt dessa bör sålunda en arbetsuppgift ej utföras av en befattningshavare med större kvalifikationer än som krävs för arbetet ifråga, eller av befattningshavare med höga kvalifikationer för arbete av helt annan art. Skolöverstyrelsens tidigare nämnda förslag rörande biträdeshjälp åt lärare i deras pedagogiska arbete är exempelvis ett utslag av sistnämnda princip. Dessa arbetsfördelningsprinciper bör givetvis gälla även ifråga om det administrativa och organisatoriska arbetet vid skolenheterna.

Med ledning av inhämtat material har utredningen gjort en översyn av arbetsfördelningen mellan rektor, sekreterare och rektorsexpeditionernas biträdespersonal. Utredningen har därvid funnit, att arbetsuppgifter kan flyttas från rektor till sekreterare och biträdespersonal samt från sekreterare till biträdespersonal. Själva schemalaggningen har förutsatts handhas av en särskild schemaläggare.

Utredningen konstaterar, att dess förslag om eliminering och förenkling av vissa arbetsuppgifter också bidrar till en utjämning av säsongvariationerna i arbetsbelastningen på rektorsexpeditionerna.

Utredningen har även närmare diskuterat *diarieföringen, avlämnandet av statistiska m. fl. rapporter från skolenheterna, blankettutformning, undertecknandet av handlingar* samt också fäst uppmärksamheten på behovet av kontors-

teknisk utrustning. Utredningen berör också den betydelsefulla frågan om *samarbetet med kommunala förvaltningar* och anför i denna fråga följande.

Då möjlighet föreligger att utan olägenheter ur skolenhetens synpunkt centralisera vissa expeditionella arbetsuppgifter från skolenheterna till skolstyrelsens kansli bör detta ske. Sälunda bör exempelvis intagning i gymnasiets första årskurs ske centralt i kommuner med flera gymnasier, även där gymnasierna är av olika karaktär. Expeditionellt arbete med anledning av studiebidrag och statsstipendier synes även, i många fall i avsevärt högre grad än hittills varit fallet, kunna överföras till skolkansliet. Det synes exempelvis ej lämpligt att personal på rektorsexpeditioner, vid kontroll av inlämnade ansökningar om särskilda studiebidrag, även skall ha att kontrollera uppgifter om restider, resvägars längd etc. Beträffande rektors arbete med stipendier må konstateras att rektors yttrande över inlämnade ansökningar om stipendium ej skall avse stipendiebelopp eller elevens behov av studiehjälp utan endast baseras på elevens studielämplighet.

Tjänstematriklar för lärare och andra skolenheternas befattningshavare bör vidare alltid föras vid skolkansli eller annat kommunalt organ och ej vid skolenheten. Ett flertal uppgifter om de tjänstgöringsförhållanden som erfordras för upprättande av tjänstgöringsbetyg/-intyg bör ej föras löpande vid skolenheterna utan bör vid behov kunna inhämtas från vederbörande kommunala organ som handhar matrikelföringen m. m.

Vid skolenheterna bör ej heller behöva föras någon »attestbokföring», då sådan utgör ett påtagligt dubbelarbete vid sidan av den av kommunalt organ förda medelsredovisningen. En förutsättning är dock att rektorer periodvis erhåller aktuella bokföringsrapporter av tillfredsställande utformning från det medelsredovisande organet samt att bokföringen sker med den systematisering som är erforderlig.

Genom lämplig utformning av inköpsrutiner m. m. inom en kommuns skolväsende kan för övrigt skolenheterna besparas handhavandet av själva fakturorna.

Av utredningens enkät framgår att rektorer stundom anlitas som sekreterare i skolbyggnadskommittéer. Att rektor väljes till ledamot i eller adjungeras till dylik kommitté synes naturligt. Utredningen ifrågasätter däremot lämpligheten av att belasta en rektor med de mer eller mindre verkställighetsbetonade åligganden som ett sekreterarskap ofta medför.

B. Remissyttranden

Utredningens förslag till inre rationalisering har genomgående fått ett positivt mottagande. *Skolöverstyrelsen* anser dock, med hänsyn till den omläggning av petitaarbetet som överstyrelsen genomfört, att höstrapporten måste bibehållas. Ett flertal remissinstanser, däribland *överstyrelsen för yrkesutbildning*, önskar att tryckt katalog skall förekomma även i fortsättningen. Motiveringarna är huvudsakligen dels att de uppgifter katalogen innehåller i allmänhet ändå måste finnas lätt tillgängliga, dels den stora betydelse katalogen har för såväl myndigheter som allmänhet. Några remissinstanser kan inte ansluta sig till förslaget om decentralisering av fastställandet av ämneskombination i lärartjänst. Sålunda framhåller *SR*, att frågan om ämneskombination är av stor betydelse för

såväl skolan som lärarna och stundom kan vara kontroversiell. *LR* anser, att denna decentraliseringsåtgärd inte bör behandlas i detta sammanhang utan tillsammans med de förslag till decentralisering, som framlagts i samband med förslaget om reform av skolans centrala ledning.

V. Biträdeshjälp åt rektorerna

A. Nuvarande bestämmelser

Gällande bestämmelser om personal för biträde på rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken finns i kungligt brev den 6 juni 1958 (ändrat 2 juni 1961 och 6 juni 1962). Enligt dessa bestämmelser skall skolöverstyrelsen för varje läroverk fastställa det belopp inom vilket utgifterna för sekreterare och biträdespersonal skall rymmas. Beloppet skall beräknas enligt följande grunder:

för realskola med högst 500 elever utgår ett fast belopp av 1 000 kr. och ett rörligt belopp av 12 kr. för varje under höstterminen inskriven elev,

för realskola med mer än 500 elever utgår ett fast belopp av 7 000 kr. och ett rörligt belopp av 7 kr. per elev över 500,

för gymnasium utgår ett fast belopp av 2 000 kr. och ett rörligt belopp av 18 kr. per elev samt

för läroverk med praktisk lärarkurs och till med lärarhögskola samverkande läroverk ett fast belopp av 2 000 kr.

Dessa belopp kan av överstyrelsen jämkas uppåt eller nedåt om särskilda omständigheter föreligger. För jämkning uppåt må disponeras ett belopp motsvarande sammanlagt högst 20 % av summan av de enligt ovan angivna grunder för olika skolor beräknade beloppen. Jämkningsprocenten höjdes 1962 till angiven nivå, sedan skoladministrativa utredningen framlagt förslag i frågan.

Arvode för uppdrag som sekreterare må inte utgå med högre belopp än 3 450 kr. för budgetår.

För bestridande av kontorsgöromål på rektorsexpeditionerna må efter överstyrelsens medgivande vara inrättade, för minst halvtidstjänstgöring, biträdestjänster i den reglerade befordringsgången och däremot svarande extra tjänster samt extra ordinarie och extra tjänster som kanslibitråde, kontorist och kansliskrivare. Oavsett de verkliga kostnaderna skall sådana tjänster anses belasta läroverket med följande belopp:

för kontorsbiträde (lönegrad A 1—5)	8 600 kr.
för kanslibitråde (lönegrad A 7)	10 600 kr.
för kontorist (lönegrad A 9)	11 700 kr.
för kansliskrivare (lönegrad A 11)	12 400 kr.

För de tekniska läroverken, med undantag för läroverket i Stockholm, gäller samma bestämmelser (kungligt brev den 6 juni 1958, ändrat den 2 juni 1961 och 28 juni 1962) med följande undantag. Beträffande det belopp, inom vilket kost-

naderna för personalen skall rymmas, gäller, att för varje läroverk beräknas ett fast belopp av 1 800 kr. och ett rörligt belopp av 35 kr. för varje under höstterminen närvarande elev. För det högre tekniska läroverket i Stockholm gäller väsentligt förmånligare bestämmelser (kungligt brev den 2 maj 1958). Biträdespersonalen består där av 1 extra ordinarie kassör i lönegrad Ae 13, 1 extra ordinarie kontorist i lönegrad Ae 9 samt 3 biträden för kontorsgöromål, varav 2 telefonister i lönegraderna Af (1)—Ae 5. Läroverket disponerar vidare 2 ordinarie kontorsbiträdestjänster (Ao 5). Av de tre tidigare nämnda biträdestjänsterna för kontorsgöromål må inte fler uppehållas än att sammanlagda antalet sådana tjänster och kontorsbiträdestjänster i lönegrad Ao 5 uppgår till 3.

B. Utredningen

Som tidigare redovisats har utredningen föreslagit vissa inre rationaliseringsåtgärder, som är ägnade att nedbringa rektors arbete av annan än pedagogisk art så långt detta ansetts möjligt med hänsyn till att rektor skall utöva det odelade chefskapet för skolenheten. Härigenom förväntas rektor i större utsträckning än under rådande förhållanden kunna ägna sig åt sin huvudfunktion som pedagogisk ledare.

Utredningen framhåller, att det är svårt att objektivt beräkna den tid rektor skall behöva anslå åt det egentliga pedagogiska arbetet. Den genomsnittliga tid, som i enkäten redovisats åtgå för rektors arbetsuppgifter av pedagogisk art har utredningen dock ansett klart otillfredsställande i fråga om följande arbetsuppgifter, nämligen att åhöra lektioner, handleda lärare, pedagogiska samtal med lärare, enskilda samtal med elever i andra sammanhang än vid lovgivning och studierådgivning samt arbete med anledning av skolbibliotekets verksamhet.

Beträffande dessa arbetsuppgifter anför utredningen vidare följande.

Den enligt enkätmaterialen beräknade genomsnittliga tidsåtgången för rektors åhörande av lektioner varierar vid högre allmänna läroverk av olika struktur mellan 1,0—1,8 timmar per klass och år. Motsvarande värden för arbetsuppgiften »handleda lärare, pedagogiska samtal med lärare» är 1,3—3,9. Värdet 3,9 gäller rektor vid läroverk bestående av gymnasium och grundskolans högstadium. Det näst högsta värdet är dock endast 2,1.

Enligt utredningens mening torde dessa genomsnittstider ej bereda rektor tillfälle att tillfredsställande utöva den pedagogiska ledningen. Rektor bör beredas tid att åhöra i genomsnitt åtminstone tre lektioner per klass och läsår. Den genomsnittliga årliga tiden per klass bör sålunda beräknas till 2,25 timmar. Anledningen synes ej föreligga att i detta avseende räkna med olika behov vid läroverk av olika struktur eller karaktär.

Den för handledning av och pedagogiska samtal med lärare erforderliga tiden per klass och år har utredningen bedömt kräva i genomsnitt 3,4 timmar. Vid läroverk bestående av gymnasium och grundskolans högstadium torde dock nuvarande värde, 3,9 timmar, böra gälla.

Den genomsnittliga tid rektor under rådande förhållanden ägnar åt skolbibliotekets verksamhet uppgår till 7 timmar per år. Med hänsyn till skolbibliotekets

centrala roll i skolarbetet finner utredningen det angeläget att rektor beredes möjlighet att i större omfattning följa skolbibliotekets verksamhet. Den nuvarande genomsnittstiden för arbetet synes därför böra uppräknas till åtminstone den tredubbla.

I såväl enkätsvar som under besök vid läroverk har till utredningen framförts att möjligheter numera ej föreligger för rektor att i erforderlig utsträckning ägna sig åt det elevvårdande arbetet. Den enligt enkätmaterialen beräknade genomsnittstiden för rektors enskilda samtal med elever i andra sammanhang än vid lovgivning och studierådgivning uppgår sålunda endast till 0,086 timmar per elev och år för rektor vid läroverk bestående av gymnasium och grundskolans högstadium samt till 0,044 timmar för rektor vid övriga läroverkstyper.

Utredningen finner ej anledning föreligga att förutsätta lägre behov av tid för ifrågavarande arbetsuppgift för rektor vid sistnämnda läroverkstyper. För rektor vid tekniskt läroverk synes behovet ännu något större; utredningen har i detta fall i sina beräkningar utgått från genomsnittsvärdet 0,095.

Utredningen tar i detta sammanhang också upp frågan om rektors undervisningsskyldighet. Utredningen anser, att om rektor skall kunna utöva det pedagogiska ledarskapet på ett tillfredsställande sätt, är det synnerligen betydelsefullt, att han har den omedelbara kontakt med det praktiska skolarbetet som egen undervisning ger. Utredningen har i sina beräkningar utgått från att denna ej ens vid de större skolenheterna skall understiga 5 veckotimmar. Därvid har dock bortsetts från läroverk med lärarutbildning.

Sedan hänsyn tagits till dels effekten av den föreslagna inre rationaliseringen och till den förut beräknade erforderliga tidsåtgången för vissa av rektors direkt pedagogiska arbetsuppgifter har utredningen gjort nya arbetsmängdsberäkningar. Härvid har med hänsyn till förväntade framtida förhållanden, det genomsnittliga antalet elever per klass förutsatts vara 27 vid högre allmänt läroverk och 23 vid tekniskt läroverk. Av de nya beräkningarna framgår, att sedan rektors administrativa arbete nedbringats så långt som möjligt med hänsyn till hans odelade chefskap för skolenheten, uppnås vid högre allmänt läroverk normal årsarbetsmängd för tjänstemän vid ett elevantal av 850—950 och vid tekniskt läroverk vid ett elevantal av 670. I dessa fall är ca 75 % av rektors årsarbetsmängd pedagogiskt arbete. Vid läroverk med högre elevantal är det alltså inte möjligt att enbart genom en reducering av rektors administrativa arbete nedbringa hans årsarbetsmängd till 1 750 timmar. I dessa fall måste rektor således även släppa en del pedagogiska arbetsuppgifter. Detta skulle med utgångspunkt i förhållandena läsåret 1961/62 vara nödvändigt vid 65 % av de högre allmänna läroverken. Endast ett av de tekniska läroverken hade under ifrågavarande läsår mer än 650 elever. Vid läroverk, som är mindre än de förut nämnda, »gränsläroverken», bör rektors undervisningsskyldighet vara högre än 5 veckotimmar.

Utredningen har vidare framräknat den årliga mängd arbete av övervägande administrativ art, som sedan vissa överflyttningar av arbetsuppgifter mellan olika personalkategorier beaktats, icke regelmässigt kan förväntas självständigt utföras av personal i biträdeskarriären utan kräver en mer kvalificerad befattningshavare under rektorsplanet.

Vid högre allmänna läroverk med 850—950 elever, vid vilka rektors årsarbetsmängd, enligt vad ovan konstaterats, kan bringas till normal nivå utan att han behöver släppa arbetsuppgifter av även pedagogisk art, krävs 550—600 timmars arbetsinsats per år av en dylik kvalificerad rektorshjälp av övervägande administrativ art. Härvid har schemalägningsarbetet ej inräknats i arbetsmängderna. Vid tekniskt läroverk föreligger motsvarande behov när elevantalet uppgår till 650—700.

Vid högre allmänt läroverk med ca 1 500 elever och vid tekniskt läroverk med ca 1 250 elever skulle utifrån arbetsmängden förutsättningar föreligga (ca 875 timmar per år) att anställa en halvtidsanställd administrativ befattningshavare av mera kvalificerad art. För heltidsanställning av dylik rent administrativ kraft skulle krävas ca 3 300 elever vid högre allmänt läroverk och 2 700—2 800 elever vid tekniska läroverk. Vid de minsta högre allmänna läroverken med 500—600 elever föreligger ett behov av 400—450 timmars arbetsinsats av en mera kvalificerad administrativ hjälp till rektor.

Utredningen erinrar om att i skilda sammanhang diskuterats lämpligheten av att vid de högre allmänna läroverken inrätta kvalificerade administrativa tjänster av typ byråsekreterare. Enligt utredningens uppfattning visar bl. a. den nyss lämnade exemplifieringen, att arbetsmässigt underlag inte föreligger för en sådan tjänst. Utredningen anför i denna fråga vidare i huvudsak följande.

Såsom tidigare i detta avsnitt har konstaterats, måste rektorerna vid flertalet läroverk avlastas även pedagogiska arbetsuppgifter, om deras årsarbetsmängd ej skall överstiga normal årsarbetsmängd för tjänstemän. Med utgångspunkt från att undervisningsskyldigheten skall vara lägst 5 veckotimmar, måste avlastningen ske genom att vissa av rektors övriga pedagogiska uppgifter överföres till annan befattningshavare vid skolenheten. Denne befattningshavare måste sålunda vara lärare.

En möjlighet att befria rektor från vissa pedagogiska uppgifter vore att utbygga huvudlärarinstitutionen. Utredningen har emellertid funnit att en lösning efter dessa linjer ej skulle medföra påtagliga fördelar ur rektors synpunkt.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att rektor, för att få erforderlig reduktion av sin arbetsbörda, vid sin sida måste ha såväl pedagogisk som kvalificerad administrativ kraft. Ur rationella synpunkter bör dessa båda funktioner fullgöras av en och samme befattningshavare.

Utredningen föreslår därför att vid varje högre allmänt läroverk och tekniskt läroverk inrättas en befattning som rektorsassistent. Rektorsassistenten förutsättes vara en lärare vid skolenheten.

Genom benämningen rektorsassistent vill utredningen markera befattningshavarens ställning såsom ett biträde åt rektor.

Benämningar såsom biträdande rektor eller konrektor synes ej lämpliga, emedan de leder tankarna till souschefskap. Ingenting hindrar emellertid enligt utredningens mening att rektorsassistent vid behov med fördel kan fungera som rektors ställföreträdare. För att kunna fungera såsom rektors ställföreträdare i olika sammanhang och vid olika tillfällen torde rektorsassistent för övrigt med nödvändighet behöva vara pedagog.

Rektorsassistenten förutsättes genomgående biträda rektor med skolenhetens organisation och administration, med tillsynen av skolanläggningen, med ledningen av och tillsynen över anskaffning och vård av inventarier och undervis-

ningsmateriel, med förberedelse- och avslutningsarbeten för läsåret etc. Vid skolenheter av sådan storleksordning att möjlighet ej föreligger för rektor att med normal årlig arbetsinsats utföra allt rektor åliggande arbete av pedagogisk art, skall rektorsassistenten även övertaga vissa pedagogiska arbetsuppgifter.

Utredningen framlägger ej förslag om vilka pedagogiska arbetsuppgifter, som vid behov skall överföras till rektorsassistent. Rektor och rektorsassistent bör ha frihet att härvidlag överenskomma om den arbetsfördelning som med hänsyn till personlig fallenhet och individuella intressen befinnes lämplig.

Bortsett från visst för- och efterarbete har utredningen inte förutsatt att schemarbete obligatoriskt skall åvila rektorsassistent. En föreskrift att rektorsassistent skall utföra schemaläggning skulle enligt utredningens mening troligen begränsa möjligheterna att få i övrigt lämpliga lärare att bli rektorsassistenter.

Särskilt arvode bör enligt utredningens uppfattning utgå för schemaläggning, således även till rektorsassistenten, om denne uppgör schemat. Rektorsassistenten föreslås åtnjuta ferier med viss inskränkning och vara skyldig utföra vissa förberedelse- och avslutningsarbeten för läsåret.

Utredningen har inte velat föreslå en bestämmelse av innebörd att rektorsassistent skall vara skyldig vara rektors vikarie, emedan också en sådan föreskrift skulle kunna begränsa möjligheten att rekrytera rektorsassistenter. Utredningen förutsätter därför, att vikariefrågan löses på hittillsvarande sätt, nämligen så att en lämplig lärare, t. ex. rektorsassistenten, vidtalas att åta sig uppdraget.

Rektorsassistenten föreslås erhålla befrielse från undervisningsskyldighet i motsvarande grad som han förutsättes biträda rektor. För varje nedsättning av undervisningsskyldigheten bör rektorsassistenten fullgöra dubbelt antal timmar som rektors biträde.

Rektorsassistentinstitutionen eliminerar enligt utredningens mening behovet av hittillsvarande sekreterarinstitution. Även behovet av sådan tillsynslärare, som enligt 9 kap. 14 § skolstadgan skall finnas vid skolanläggning också om rektor är knuten till denna, förutsättes bortfalla.

Rektorsassistentens arvode bör enligt utredningens förslag graderas i två klasser med en högre för skolenheter av sådan storlek, att rektorsassistenten med nödvändighet har att biträda rektor även med pedagogiska arbetsuppgifter. Befattning som rektorsassistent föreslås bli tillsatt av skolstyrelsen genom förordnande tills vidare.

Utredningen övergår därefter att behandla frågan om *biträdespersonalen*. Därvid diskuteras först om en kanslist skulle vara lämplig som administrativt biträde.

En kanslist skulle kunna utföra ett flertal av de kvalificerade administrativa uppgifter som av utredningen förutsättes komma att utföras av rektorsassistent, men behov skulle kvarstå av en än mer kvalificerad hjälp åt rektor för det administrativa arbetet. Kanslisten skulle dessutom ej tillnärmelsevis helt kunna sysselsättas med uppgifter av den art som motsvarar befattningen utan tvingas syssla med arbete som lika väl kan utföras av personal i lägre tjänsteställning. Utred-

ningen finner det därför icke motiverat att kanslitjänster inrättas på rektors-expeditionerna.

De arbetsuppgifter biträdespersonal förutsättes komma att utföra, bedömes av utredningen hos en av personalen kräva kontorists kvalifikationer. Övrigt biträdesarbete anses kunna utföras av kansli- eller kontorsbiträde. Utredningen anför vidare följande.

Vilka olika slag av befattningar för biträdespersonal som skall finnas vid varje enskild skolenhet, anser sig utredningen icke böra fastställa, ej heller huruvida befattningarna skall vara hel- eller deltidstjänster. De enskilda skolenheterna måste enligt utredningens uppfattning ha möjlighet att anpassa biträdesorganisationen efter de lokala förhållandena och till säsongvariationerna. Liksom hittills bör alltså till skolenheternas förfogande ställas vissa anslagsmedel, vars belopp är beroende av skolenhetens storlek, och som efter förhållandena i varje särskilt fall kan disponeras för avlöning av löneplansplacerad personal och för arvodering av extra personal.

Beträffande normer för denna medelstildelning anför utredningen bl.a. följande.

Varje skolenhet eller del av densamma har oavsett sin storlek ett visst behov av biträdespersonal på rektorsexpeditionen. Detta behov motsvarar den sammanlagda tidsåtgången i timmar per år för arbetsuppgifter som av utredningen betecknats såsom fasta.

Alltefter sin storlek har varje skolenhet eller del av densamma därutöver ett varierande behov av ytterligare biträdes hjälp på rektorsexpeditionen. Detta behov kan mätas i antal timmar per år och elev vid ifrågavarande del av skolenheten.

Med hänsyn till utredningens uppfattning att en bland biträdespersonalen bör inneha kontorists kvalifikationer har ett fast belopp inräknats i grundbeloppet till varje skolenhet eller del av densamma. Detta möjliggör att redan som första biträde anställa person i kontorists tjänsteställning. I övrigt har normerna helt anpassats att gälla kanslibiträde.

I normerna har även inkluderats medel till arvodering av schemaläggare. Dessa medel har beräknats såsom proportionella till antalet elever vid ifrågavarande del av skolenheten.

Med utgångspunkt i dessa principer har utredningen uppställt normer som matematiska uttryck. Efter förenkling av dessa uttryck har normerna erhållit karaktären av formler av typen $\frac{(k_1 + e) A}{k_2}$, där k_1 och k_2 är två olika konstan-

ter, e är en variabel betecknande antalet elever vid ifrågavarande del av skolenheten vid höstterminens början samt A betecknar årslönen under det aktuella året enligt statens löneförordning för en befattningshavare i löneklass A 7, d. v. s. kanslibiträde.

Genom denna konstruktion blir normerna oberoende av kostnadsstegringar, som försakas av generella lönehöjningar. Denna fördel erhöles icke en normerna liksom för närvarande konstruerades med ett fast grundbelopp och en rörlig del, uträknad såsom ett visst belopp per elev. Beräkningar med tillämpning av formler torde vara lika lätta att utföra som beräkningar grundade på ett system av nu gällande typ. Detta gäller såväl ifråga om medel till en särskild skolenhet som ifråga om det totala anslagsbehovet till samtliga skolenheter.

Vid fastställandet av normer för rektors undervisningsskyldighet, rektorsassistents nedsättning av undervisningsskyldigheten samt beräkning av anslagsmedel för biträdespersonalen är det enligt utredningens uppfattning inte möjligt att uppställa olika normer för olika typer av läroverk. Därtill är enkätmaterialiet alltför osäkert. Utredningen har därför utgått från läroverkstyp 5 vid upprättandet av normer för fastställandet av rektors undervisningsskyldighet och rektorsassistents nedsättning av undervisningsskyldigheten och från läroverkstyp 4 vid upprättandet av normer för beräkning av anslagsmedel för biträdespersonal. Utredningen kommer därvid fram till följande normer.

Rektors undervisningsskyldighet föreslås skola fastställas av länskolnämnden respektive överstyrelsen för yrkesutbildning enligt följande.

a) *Rektor vid skolenhet av högre allmänt läroverks natur*

Antal klasser vid skolenheten	Antal veckotimmar (högsta stadiet)
högst 9	13
10—12	12
13—15	11
16—18	10
19—21	9
22—24	8
25—28	7
29—31	6
32—48	5
lägst 49	efter särskilt beslut

b) *Rektor vid statlig realskola. Enligt nu gällande regler.*

c) *Rektor vid skolenhet av högre tekniskt läroverks natur*

Antal klasser vid skolenheten	Antal veckotimmar
högst 6	14
7— 8	13
9—11	12
12—13	11
14—16	10
17—18	9
19—21	8
22—24	7
25—26	6
27—44	5
lägst 45	efter särskilt beslut

Möjligheter förutsättes skola föreligga att med hänsyn till speciella omständigheter frångå de föreslagna riktlinjerna vid fastställande av undervisningsskyldig-

heten. Speciella bestämmelser förutsättes liksom hittills gälla ifråga om undervisningsskyldigheten för rektor som jämväl är kommunal skolchef och för rektor vid läroverk med lärarutbildning.

Rektorsassistents undervisningsskyldighet vid läroverk av olika karaktär föreslås skola nedsättas av länsskolnämnden respektive överstyrelsen för yrkesutbildning enligt följande.

a) *Rektorsassistent vid skolenhet av högre allmänt läroverks natur*

Antal klasser vid skolenheten	Nedsättning Antal veckotimmar (högsta stadiet)
lägst 9	högst 3
10—15	4
16—22	5
23—29	6
30—32	7
33—35	8
36—38	9
39—40	10
41—42	11
43—44	12
45—46	13
47—48	14
lägst 49	högst 15

b) *Rektorsassistent vid skolenhet av högre tekniskt läroverks natur*

Antal klasser vid skolenheten	Nedsättning Antal veckotimmar
lägst 9	högst 3
10—15	4
16—21	5
22—27	6
28—30	7
31—32	8
33—34	9
35—36	10
37—38	11
39—40	12
41—42	13
43—44	14
lägst 45	högst 15

Det högre av de av utredningen föreslagna arvoden till rektorsassistent bör utgå vid skolenhet av högre allmänt läroverks natur med lägst 33 klasser och vid skolenhet av högre tekniskt läroverks natur med lägst 28 klasser.

Utredningen föreslår, att följande normer för tilldelning av anslagsmedel för biträdespersonal på rektorsexpeditionerna och för schemaläggning fastställs.

- a) *Allmänt gymnasium respektive gymnasiedel vid skolenhet av högre allmänt läroverks natur*

$$\frac{(159 + e) A}{715}$$

- b) *Realskoledel eller högstadiedel vid skolenhet av högre allmänt läroverks natur.*

$$\frac{(143 + e) A}{1073}$$

Om såväl realskoledel som högstadiedel finns vid en och samma skolenhet, uträknas medelstilledelningen på det sammanlagda elevantalet.

- c) *Högre tekniskt läroverk.*

$$\frac{(214 + e) A}{617}$$

I ovanstående formler betecknar e antalet elever vid höstterminens början, A årslönen under det aktuella året enligt statens löneförordning för en befattningshavare i löneklass A 7 i ortgruppen för den kommun skolenheten tillhör.

I speciella fall föreslås belopp, framräknat enligt nämnda formler, kunna jämkas uppåt. För jämkningen bör det totala anslaget till samtliga skolenheter för biträdespersonal på rektorsexpeditionerna uppräknas med 5 %.

För biträdespersonal vid läroverk med praktisk lärarkurs och läroverk samverkande med lärarhögskola förutsättes, liksom hittills, dessutom utgå ett fast belopp av 2 000 kr. per år.

De resurser i fråga om biträdespersonal, som utredningen räknar med, sägs hålla sig inom ramen för det sammanlagda belopp, som för närvarande står till förfogande för personal på rektorsexpeditionerna.

Kostnaden per år för den föreslagna rektorsassistentinstitutionen har, med utgångspunkt i 1963 års löner och klassantalet under läsåret 1961/62, av utredningen beräknats till i runt tal 2 100 000 kr. vid de högre allmänna läroverken och 300 000 kr. vid de högre tekniska läroverken. I dessa summor ingår såväl beräknad kostnad för nedsättning av rektorsassistenters undervisningsskyldighet som uppskattad kostnad för föreslagna särskilda arvoden åt rektorsassistenter. Kostnaden för nedsättningen av undervisningsskyldigheten har beräknats utifrån antagandet att två tredjedelar av rektorsassistenterna är placerade i lönegrad A 23, löneklass 25 och en tredjedel i lönegrad A 25, löneklass 27. Beräkningarna har skett med utgångspunkt från lönen i ortsgrupp 4.

Kostnaden per år för biträdespersonal på rektorsexpeditionerna och för schemaläggning har, enligt föreslagna normer samt med utgångspunkt från 1963 års löneläge och elevantalet under läsåret 1961/62, av utred-

ningen beräknats till ungefär 3 000 000 kr. vid allmänna läroverk och 325 000 kr. vid högre tekniska läroverk. I summorna ingår jämkningsbelopp med 5 % och särskilda anslagsmedel till läroverk med lärarutbildning.

Utredningen framhåller, att den utgiftsökning, som genom dess förslag skulle uppstå för statsverket, hänför sig enbart till inrättandet av rektorsassistentbefattningarna.

C. Remissyttranden

Utredningens förslag om rektorsassistenter har blivit föremål för starkt divergerande meningar vid remissbehandlingen. Förslaget tillstyrkes av *statskontoret, länskolnämnderna i Kristianstads län, Malmöhus län, Örebro län och Västerbottens län, Svenska facklärarförbundet, Sveriges skolledarförbund och Sveriges skoldirektörsförening.*

Ett antal remissinstanser tillstyrker förslaget i princip men föreslår samtidigt vissa ändringar. Sålunda anser *överstyrelsen för yrkesutbildning, Högre tekniska läroverkens rektorsförening, länskolnämnden i Kalmar län och TLL* att den föreslagna tjänsten bör benämnas biträdande rektor. *Länskolnämnden i Östergötlands län* ifrågasätter lämpligheten av att assistenten ålägges fullgöra dubbla antalet nedsättningstimmar med arbetsuppgifter som rektors biträde. *Länskolnämnden i Kopparbergs län* påpekar, att den föreslagna rektorsassistentinstitutionen inte löser frågan om rektors möjligheter att helt uttaga semesterledighet under sommarferien, eftersom hela läraranskaffningen och ansvaret för schemalaggningsen alltjämt kommer att åvila rektor. Nedsättningen av undervisningskyldigheten måste enligt nämndens uppfattning ytterligare ökas om man skall kunna räkna på något intresse från lärarnas sida för en dylik tjänst. Även *SACO* understryker vikten av att rektorsassistenternas undervisningskyldighet nedsättes mer än vad utredningen föreslagit. *LR* framhåller, att rektorsassistenttjänsterna måste göras ekonomiskt mer lockande än de nuvarande sekreterarbefattningarna. Förbundet betonar vidare, att förslaget om rektorsassistent måste betraktas som ett provisorium i avvaktan på en mer långsiktig plan för utformningen av framtidens skolväsen.

De framlagda principförslagen löser inte sådana för rektorsrekryteringen så väsentliga problem som ansvaret för schemalaggningsen, lärar- och lokalackquisition och övrigt arbete, som helst bör utföras på sommaren. Detta gör att även med utredningens förslag får mycket få rektorer en ostörd sommarsemester. De kommer att liksom hittills få den störd av bekymmer för schemaarbete, anskaffning av lärare m. m. Utredningens förslag bygger på att schemaarbetet skall utföras av frivilliga krafter. De innehåller heller ingen lösning på behovet av en fullt arbetande rektorsvikarie på sommaren.

Därtill kommer att den föreslagna omorganisationen av den administrativa hjälpen i praktiken inte ger rektor någon lättnad när det gäller den totala årsarbetsmängden. Detta framkommer om man närmare granskar utfallet av förslaget på ett läroverk med 1 000 elever och jämför detta utfall med nuvarande förhållanden. En sådan överslagsberäkning, som gjorts inom *LR* visar, att de nu-

varande sekreterarnas arbetsprestation är långt större än som motsvaras av deras ekonomiska ersättning, och att denna hjälp redan nu är praktiskt taget av samma omfattning som den man kan förvänta av de föreslagna rektorsassistenterna. Den visar vidare, att behovet av rektors ytterligare arbetsinsats för pedagogiska och skolsociala uppgifter slukar den rationaliseringsvinst och ytterligare hjälp som rektor kan få genom de framställda förslagen. Rektors årsarbetsmängd blir *utökad*, om han skall hinna med de arbetsuppgifter som nu måste försummas. Rektorsassistentens möjligheter att avlasta rektor är för små på grund av att nedsättningen i hans undervisningsskyldighet enligt utredningens förslag är otillräcklig.

Utredningen har inte föreslagit några åtgärder för att tillgodose det speciella behovet av administrativ hjälp vid läroverk, där lärarutbildning pågår. Förbundet anser det dock nödvändigt att man, i avvaktan på mera långsiktiga lösningar, räknar upp anslagen för detta läroverk redan fr. o. m. 1 juli 1963 för att möjliggöra en ytterligare nedsättning på 2 timmar för rektorsassistenten eller annan lärare, som kan biträda rektor med speciella uppgifter vid sådana läroverk.

De kommande bestämmelserna ifråga om rektors kvalificerade administrativa medarbetare måste utformas så, att även andra organisatoriska lösningar kan tänkas. Sålunda är det nödvändigt att det ges utrymme för befattningar för heltidsanställda administratörer i varje fall vid de större läroverken. Om dessa möjligheter skapas, kan rektors undervisningsskyldighet något utökas. En heltidsanställd kvalificerad administrativ medarbetare av denna typ skulle sålunda ej behöva utöva lärartjänst vid sidan av sitt arbete på expeditionen. En sådan organisation skulle med all sannolikhet göra det möjligt att lösa svårigheter som utredningen inte tagit upp. På skolor med dessa slag av befattningshavare skulle det dessutom behövas en biträdande rektor eller konrektor med huvudsaklig uppgift att utöva rektors beslutsfunktion, när denne är borta från skolan.

Rektorskollegiet i Stockholm redogör för de positiva erfarenheter man haft av rektorsassistentbefattningar vid det obligatoriska skolväsendet och anser, att utredningens förslag även för läroverkens vidkommande kommer att erbjuda en ändamålsenlig lösning. Kollegiet erinrar emellertid om att det i Stockholm inte existerar någon bestämmelse av innebörd att rektorsassistent för varje timmes nedsättning av undervisningsskyldigheten skulle vara tvungen fullgöra dubbelt antal timmar som rektors biträde. En sådan bestämmelse skulle vara olycklig, då den lätt kunde uppfattas som en maximering av arbetstiden. Vidare anser kollegiet att även om rektorsassistentinstitutionen införes, tillsynslärare enligt 9 kap. 14 § skolstadgan alltså är erforderlig.

Rektorskonventet i Stockholm framhåller, att rektorsassistentens arbetsinsats endast blir obetydligt större än den nuvarande sekreterarens. Sekreteraren får emellertid, om han i stället blir rektorsassistent, en reglering av sina arbets- och arvodesförhållanden. En sådan förbättring av denne tjänstemans ställning hälsar konventet med tillfredsställelse.

Svenska stadsförbundet och landskommunernas förbund erinrar om att kritik från kommunalt håll inte sällan riktas mot att man inom skolförvaltningen regelmässigt tillämpar det systemet, att mer eller mindre kvalificerade administrativa göromål utföres av befattningshavare utan egentlig utbildning för just den typen av arbetsuppgifter.

När man nu i syfte att minska rektors arbetsbörda renodlar vissa administrativa funktioner och föreslår att dessa avlastas rektor, ter det sig för styrelsen något egendomligt att de från rektor lösgjorda administrativa uppgifterna ånyo påföres befattningshavare, som i princip inte är avsedda för och heller inte utbildade för uppgifter av det slaget.

Principiella invändningar kan vidare resas mot att man i en situation av betydande lärarbrist vill genomföra en organisationsförändring, som i sak innebär en ytterligare skärpning av bristen. Så skulle ju bli följden genom den nedläggning av undervisningsskyldigheten som rektorsassistenterna föreslås få. Så som lärarsituationen är för dagen, borde i stället alla ansträngningar inriktas på att genom avlyftande från såväl rektorer som lärare av administrativa och andra icke-pedagogiska funktioner friställa så många lärarkrafter som möjligt för egentliga undervisningsuppgifter. Utredningens förslag får emellertid motsatt effekt.

Enligt förbundens mening hade en i princip riktigare lösning varit att göra de nya assistentbefattningarna till rent administrativa befattningar. Förbunden vill inte på något sätt bestrida utredningens uppfattning, att arbetsmängdsmässigt underlag saknas för sådana befattningar. Då emellertid de ovan anförda skälen mot kombinationen lärare-administratör syns förbunden tungt vägande, ifrågasättes om inte flera alternativa lösningar borde övervägas beträffande skolväsendets administrativa ledning i stort innan biträdesfrågan för en speciell skolform blir definitivt löst.

Eftersom utredningen behandlat läroverken som organisatoriskt fristående skolformer, har de vidare perspektiven på skoladministrationen inte kunnat beaktas på det sätt som skulle behövas för att uppnå rationellast möjliga lösning. Underlag för något slags assistentbefattning — tanken på administrativa tjänster på byråsekreterarnivå förefaller helt orealistisk — skulle möjligen skapas, därest assistenterna vid en lösning av frågan för skolväsendet i sin helhet även fick hand om liknande assistentgöröml vid andra skolformer inom samma kommun. De arbetsuppgifter som utredningen beskriver för rektorsassistenter är också av sådan allmän natur att de inte fordrar någon större specialisering och följaktligen borde de kunna förenas med andra arbetsuppgifter.

Förbunden påpekar vidare, att ett annat sätt att åstadkomma underlag för assistentbefattningar vore att låta assistenterna ta hand om ytterligare vissa pedagogiskt-administrativa uppgifter, t. ex. schemalägningsarbetet. De kunde vidare vikariera för rektor under dennes semester.

Förbunden skulle för sin del ha föredragit en lösning enligt de förordade linjerna. Men då förslaget måste anses ha provisorisk karaktär, vill förbunden inte direkt motsätta sig dess genomförande.

Ett antal remissinstanser — bland dem skolöverstyrelsen, lärarutbildnings-sakkunniga, gymnasieutredningen och fackskoleutredningen — ställer sig starkt kritiska till den föreslagna rektorsassistentinstitutionen. Sålunda anför *skolöverstyrelsen* bl. a. följande.

Av utredningstekniska skäl har de sakkunniga gjort en uppdelning av rektors arbete i pedagogiska, administrativa och skolsociala moment. Denna uppdelning av den helhet, som rektors och rektorsexpeditionens arbete utgör, ger emellertid en konstlad för att inte säga vilseledande bild av hur nämnda arbete i verk-

ligheten ter sig. De renodlat pedagogiska respektive administrativa arbetsuppgifterna är inte skarpt avgränsade från arbetsuppgifter av »blandad» karaktär, och dessa senare uppgifter, vilka, såsom de sakkunnigas förtjänstfulla kartläggning av arbetsområdet visar, har avsevärd omfattning. Mycket betydande delar av dessa blandade arbetsuppgifter utföres säkerligen lika effektivt och ändamålsenligt av en administrativ praktiker som av en lärare. Den förre måste för arbetets fullgörande successivt tillägna sig vissa pedagogiska synsätt, den senare måste på motsvarande sätt förvärva viss administrativ erfarenhet. Några principiella skäl, som talar till förmån för den ena eller den andra anordningen, torde svårigen kunna anföras.

De sakkunniga har ej tagit steget fullt ut för att tillförsäkra rektorsexpeditionerna en befattning med en administrativ nyckelposition. De har i stället med utgångspunkt i sin tämligen strikta uppdelning av arbetet i pedagogiska respektive administrativa moment splittrat den föreslagna förstärkningen på ett enligt överstyrelsens mening föga rationellt sätt.

Den tilltänkta arbetstiden för rektorsassistenten innebär ej någon större kvantitativ förstärkning. Han skall vid »modell-läroverket» biträda rektor med 16—20 arbetstimmar per vecka; denna arbetstid överskrider ej nämnvärt den arbetstid, med vilken en ambitiös sekreterare i dagens läge biträder rektor.

Överstyrelsen konstaterar vidare att utredningen ej löst frågan om schemaarbetet. Det är allmänt bekant, att svårigheterna att förvärva lämpliga schemagörare tenderar att bli allt större.

I motsats till de sakkunniga har överstyrelsen sålunda kommit till den uppfattningen, att utrymme finnes och kommer att finnas för en kvalificerad administrativ tjänst, vars innehavare icke skall vara lärare utan helt ägna sig åt uppgiften att under rektor svara för rektorsexpeditionens arbete.

Överstyrelsen kan därför ej ansluta sig till de sakkunnigas förslag att inrätta en befattning som rektorsassistent utan föreslår i stället, att en tjänst som skolsekreterare inrättas. Överstyrelsen föreslår, att schemaarbetet helt skall ingå i skolsekreterarens uppgifter. — En skolsekreterartjänst torde kunna locka bland annat socionomer eller personer med sekreterarutbildning vid högre handelsinstitut, gymnasieekonomer med utbildning på förvaltningsteknisk linje eller liknande.

Överstyrelsen påpekar också att den rent pedagogiska sidan av rektors arbete kommer att växa under kommande år och ifrågasätter, om inte rektors egen undervisningsskyldighet borde höjas med i genomsnitt ett par veckotimmar, varigenom han skulle få en behövlig närmare kontakt med undervisningen.

Enligt överstyrelsens uppfattning har de sakkunniga ej heller presterat en tillfredsställande lösning i vad avser frågan om vikariat för rektor. Rektor behöver en ställföreträdare, som bör ha en auktoritativ ställning i skolan och som, med hänsyn till att det i första hand är rektors pedagogiska funktioner han skall svara för, bör vara lärare. Överstyrelsen föreslår här inrättande av en arvodesbefattning som biträdande rektor med ett årligt arvode av förslagsvis 2 000 kr. Någon sänkning av undervisningsskyldigheten är ej nödvändig. Som sommarvikarie bör i första hand skolsekreteraren anlitas.

Överstyrelsen betonar slutligen vikten av förstärkning av rektorsexpeditioner-na vid lärarkursläroverken.

Länsskolnämnden i Göteborgs- och Bohus län anser, att vid en mindre restriktiv tolkning av vad som kan falla inom ramen för icke-pedagogiska arbetsuppgifter torde arbetsfältet för en rent administrativ tjänsteman kunna utvidgas.

Det kan icke anses rationellt att för de kvalificerade uppgifterna på rektors-expeditionen anlita endast personer med huvudsakligen pedagogisk utbildning och erfarenhet; många av dessa uppgifter kunde med fördel utföras av administrativ tjänsteman. Ej heller kan det vara ändamålsenligt att utan trängande skäl ta bort lärare ur undervisningsarbetet. Nämnas må att vid en gymnasieskola i länet en person, som icke är lärare, tjänstgör som rektors sekreterare och att denna anordning fungerar fullt tillfredsställande.

Länsskolnämnden i Värmlands län anser, att endast vid de mindre skolorna är en rektorsassistent enligt utredningens förslag den bästa lösningen. Vid större skolor finnes behov av heltidstjänster på amanuens- eller byråsekreterarplanet.

Länsskolnämnden i Norrbottens län anför bl. a. följande.

Länsskolnämnden kan icke biträda utredningens konventionella uppfattning att rektorsassistenterna med nödvändighet måste vara lärare, vilka ju äro utbildade för en helt annan verksamhet. Mot utredningens förslag om inrättande av rektorsassistenttjänster för pedagoger talar även lärarbristen; i Norrbottens län är sålunda endast en tredjedel av det totala antalet inrättade ordinarie tjänster för akademiker m. fl. tillsatta med behöriga innehavare. Redan av detta skäl bör det icke under överskådlig tid ifrågasättas att lärare dragas från den egentliga undervisningen för utförande av administrativa göromål. Efter samråd med flertalet gymnasierektorer i länet hävdar länsskolnämnden i stället bestämt, att rektorerna skulle vara mest betjänta av medarbetare av typen byråsekreterare eller kanslist med god administrativ utbildning. Intet torde hindra att dessa tjänster i förekommande fall organiseras såsom deltidstjänster.

Fackskoleutredningen anser, att det ställer sig onödigt dyrt att använda pedagogiskt utbildad personal för administrativa arbetsuppgifter, något som även är olämpligt med tanke på den rådande lärarbristen. Fackskoleutredningen ifrågasätter därför, om det inte vore en rationellare lösning att tillföra de större skolenheterna en administrativ kraft i form av en kansliskrivare, kontorsskrivare eller kanslist och föreslår, att särskild utbildning anordnas för dylik kvalificerad biträdespersonal.

Som tidigare framhållits ställer sig *gymnasieutredningen* mycket kritisk till framför allt frågan vad som enligt de sakkunnigas mening är pedagogiska uppgifter. Vad beträffar de s. k. administrativa uppgifterna synes det gymnasieutredningen tveksamt om inte dessa — om man undantar schemaarbetet — kan förväntas kunna utföras av biträdespersonal. Gymnasieutredningen fäster här uppmarksamheten på att kostnaderna för kvalificerad biträdespersonal måste vägas mot de stora kostnader som friställande av dyrbar lärarpersonal drar. Att lärarna behövs för sina undervisande uppgifter bör heller inte förbises. Målet bör enligt gymnasieutredningens uppfattning vara att med hjälp av hel- eller deltidsanställd biträdespersonal nedbringa den lärarutbildade personalens arbete på rektors-expeditionen. Gymnasieutredningen känner därför stor tveksamhet inför den av de sakkunniga föreslagna lösningen. Det är icke klarlagt att denna är den

bästa lösningen ens i nuläget. I framtiden kan därtill förändringar komma att inträffa, som på väsentliga punkter rubbar förutsättningarna för skoladministrativa utredningens förslag. Gymnasieutredningen pekar bl. a. på de krav på ökade insatser som elevvården ställer och där icke lärarutbildad personal med fördel kan användas. Det är också angeläget framhålla att skolenheterna i framtiden kan få helt annan struktur än vad skoladministrativa utredningen kunnat räkna med. Det synes bl. a. med hänsyn härtill angeläget att nu arbetande utredningars förslag — framförallt gymnasieutredningens och fackskoleutredningens — avvaktas innan mera definitiva åtgärder vidtas i rektorexpeditionernas biträdesfråga.

Läraryrkesbristsynpunkterna utvecklas också av 1960 års lärarutbildningssakkunniga.

Att skolans lärarresurser är otillräckliga, är allmänt känt. Det är därför av största betydelse, att lärarna främst användes för sin egentliga uppgift, undervisning. Under senare år har man även efterlyst åtgärder att avlasta lärarna sådant rutinarbete, som kan utföras av biträdespersonal. Av denna anledning synes det diskutabelt att enligt skoladministrativa utredningens förslag använda lärarutbildad personal för avlastning av rektor. Det bortfall av lärare, som man måste räkna med vid genomförandet i hela skolorganisationen av ett sådant förslag, blir betydande.

Det är sålunda inte minst samhällsekonomiska skäl, som talar för att man inte i första hand tar lärare till rektorexpeditionerna. Man kan också ifrågasätta, om den som i underordnad ställning fullgör en uppgift inom skolläroverket måste vara lärarutbildad. Lika väl som att den lärarutbildade får fullgöra mängder av administrativt arbete, måste den i huvudsak administrativt skolade kunna fullgöra uppgifter som implicerar även pedagogiska avvägningar. Det torde finnas många uppgifter, för vars lösande det allmänt pedagogiska förnuftet visar sig sammanfalla med det allmänt administrativa.

Lärarutbildningssakkunniga anser, att man i stället för att anställa lärare som rektorsassistent bör inrätta en särskild befattning för skoladministrativa uppgifter i förslagsvis amanuensgrad eller vid större enheter byråsekreterare. Erfarenheterna i andra länder, exempelvis USA och Frankrike, av sådana tjänster synes också goda. Kostnaderna för en sådan tjänst torde knappast bli större än vad rektorsassistent (arvode och nedsatt undervisning), schemaläggare och rektors vikarie sammanlagt betingar.

Även SR är kritisk till utredningens förslag och föreslår, att de administrativa arbetsuppgifterna skall åvila en heltidsanställd skolesekreterare. I dennes arbetsuppgifter bör arbetet med schemaläggning ingå.

LR och Högre tekniska läroverkens rektorsförening godtar inte utredningens förslag angående rektorernas undervisningsskyldighet. LR framhåller, att förslaget innebär en höjning för läroverk med omkring 20 avdelningar eller mera. En sådan höjning skulle varit motiverad, anser LR, om utredningens förslag inneburit en verklig avlastning av den administrativa arbetsbördan för rektor. Genom den otillräckliga nedsättningen av rektorsassistentens undervisningsskyldighet har så inte blivit fallet.

Några remissinstanser har rest invändningar mot utredningens förslag angå-

ende medelstilleddning för biträdespersonal. Sålunda påpekar *överstyrelsen för yrkesutbildning* att ett realiserande av förslaget skulle för de tekniska gymnasierna innebära en kraftig minskning av biträdeshjälpen, något som överstyrelsen icke kan tillstyrka. Överstyrelsen anser vidare att skoladministrativa utredningen misslyckats i sin uppgift i vad avser de tekniska läroverken och föreslår att en ny utredning tillsättes för dessa skolor. *Svenska stadsförbundet och Landskommunernas förbund* förklarar sig i princip vara motståndare till att det belopp en viss förvaltning skall äga disponera för biträdes hjälp skall beräknas enligt ett system med helt fasta normer. Eftersom det här är fråga om statliga tjänster vid statliga skolors rektorsexpeditioner anser sig förbunden ej ha anledning motsätta sig förslaget. Förbunden förutsätter dock, att biträdes hjälp till läroverk kan förenas med biträdes hjälp till andra skolformer, utan att den statliga anslagsgivningen behöver kompliceras.

Att normerna föreslås bli tillämplade även på högstadielklasser i de fall dylika ingår i samma skolenhet som gymnasium — vilket för övrigt enligt de nya signalerna för skolplaneringen inte kan förutsättas bli en normal sammankoppling — kan styrelsen blott med största tvekan acceptera. Detta sker endast under förutsättning av att högstadieleverna utgör en mindre del av elevantalet vid skolenheten och att denna sålunda i princip är en statlig skola och biträdespersonalen där följaktligen också statlig samt vidare under uttryckligt betonande av de praktiskt svårlösta problem som eljest skulle uppstå i administrativt hänseende för skolenheten i fråga. För den situation som uppstår när utredningen slutfört den senare delen av sitt uppdrag, dvs. vissa administrativa spörsmål rörande det obligatoriska skolväsendet, vill styrelsen förbehålla sig frihet att bedöma huruvida då eventuellt framlagda förslag för det obligatoriska skolväsendet som helhet skall tillämpas jämväl för den del därav som förlagts till gymnasieskola.

Styrelsen vill emellertid inför utredningens nyss nämnda fortsatta arbete förutskicka, att styrelsen på det helt kommunala fält som det obligatoriska skolväsendet utgör, inte anser sig kunna godta bindande normer för biträdes hjälp, normer som har karaktären av i varje kommun automatiskt och blint verkande regler. Skall skoladministrationen vara en kommunal angelägenhet, bör den inte detaljregleras av generella statliga bestämmelser, som ej möjliggör ett rimligt hänsynstagande till lokala förhållanden och som utesluter varje möjlighet till en viss lokal samordning, exempelvis olika skolenheter emellan osv.

Rektorskonventet i Stockholm hävdar, att de föreslagna normerna för biträdes hjälp är oförmånliga för läroverk med relativt stor gymnasiedel och relativt liten högstadiesedel. Konventet anför ytterligare två omständigheter, som i realiteten innebär, att de föreslagna normerna medför en markant försämring vid biträdesanslagets utnyttjande.

För närvarande belastar de genom skolöverstyrelsens beslut inrättade kansliltjänsterna expeditiansanslaget med ett lägre belopp än de verkliga kostnaderna. Ett kanslibitråde belastar sålunda nu anslaget med endast 10 600 kr. men enligt utredningens normer med 13 248 kr. Utredningen förutsätter, att kontoristtjänst (i A 9) normalt skall vara inrättad vid varje läroverk med avlöning ur biträdesanslaget, churu detta beräknats på grundval av kanslibitrådes lön (i A 7). Därigenom beskures väsentligt det belopp, som står till rektors förfogande för annan

expeditionshjälp, t. ex. schemaarbete. I begynnelselöneklassen skulle skillnaden innevarande läsår i ortsgrupp 5 för en heltidsanställd bli 1 470 kr.

Anslaget för biträdespersonal måste alltså uppräknas, om den avsedda förbättringen skall komma alla skolor till del. I första hand bör faktorn A rimligtvis utgöra årslönen för kontoristtjänst, ej kanslibitrådestjänst. Förmånligare koefficienter än de av utredningen föreslagna måste vidare komma till användning, om förbättringen skall bli effektiv.

VI. Departementschefen

Som ett motiv för att en särskild utredning rörande läroverkens rektorsexpeditioner borde komma till stånd angav jag i 1961 års statsverksproposition att olika uppfattningar syntes råda om vilka åtgärder, som vore lämpligast för att rimliga arbetsförhållanden på rektorsexpeditionerna skulle uppnås. Tyvärr är läget nu, sedan utredning framlagts, likartat med det som förelåg 1961, såtillvida som skoladministrativa utredningens huvudförslag inte vunnit någon allmän anslutning. Det förhållandet att uppfattningarna om utredningens huvudförslag går ganska vitt isär och att synpunkter vid remissbehandlingen framförts, som är ägnade att inge tvekan om lämpligheten av detta förslag, påverkar givetvis mina ställningstaganden, såsom kommer att framgå av det följande. Jag finner det dock nödvändigt att åtgärder omedelbart vidtages, som snabbt leder till avgörande förbättringar av arbetssituationen för rektorer vid statliga allmänna gymnasier, vid sådana gymnasier i kombination med statlig realskola samt vid tekniska gymnasier.

Utredningens förslag innebär i huvudsak följande. Utredningen har gjort en omfattande och ingående organisationsundersökning och föreslår åtskilliga rationaliseringsåtgärder, avsedda att effektivisera arbetet på rektorsexpeditionerna. Vidare framlägges på grundval av organisationsundersökningen förslag om organisation av administrationen vid skolenheter av olika storlek och struktur. I sistnämnda avseende innebär utredningens förslag i huvudsak att till rektors förfogande skall ställas en »rektorsassistent», dvs. en kvalificerad kraft, som skall kunna biträda rektor med såväl administrativt som pedagogiskt arbete. Därutöver skall biträdespersonal i erforderlig omfattning kunna anställas, till viss del med minst kontorists kvalifikationer.

Rektorsassistenten skall enligt förslaget vara lärare vid skolenheten. Hans undervisningsskyldighet skall nedsättas i en omfattning, som motsvarar arbetsinsatsen som rektorsassistent. För det ansvar uppgiften medför föreslås ett särskilt arvode skola utgå. Detta föreslås graderat i två klasser, varvid det högre arvodet skall utgå till rektorsassistent, som på grund av läroverkets storlek med nödvändighet måste avlasta rektor även pedagogiska uppgifter. Enligt utred-

ningens uppfattning finns inte ens vid de största skolenheterna utrymme för en heltidsanställd administrativt utbildad kraft.

Utredningen har också utarbetat förslag till normer dels för fastställande av rektors undervisningsskyldighet och nedsättning av rektorsassistents undervisningsskyldighet, dels ock för beräkning av medel till övrig biträdespersonal.

Enligt den av utredningen utförda *organisationsundersökningen* överstiger årsarbetsmängden för nära nog samtliga berörda rektorskategorier 1 750 timmar. Även om, som många remissinstanser anmärkt, materialet och metoden inte medger alltför preciserade påståenden härvidlag råder dock enighet om att rektorernas arbetsbörda är avsevärt större än vad som kan betecknas som normal för tjänstemän. Några remissinstanser har visserligen framhållit, att rektorerna i arbetstidshänseende måste jämföras med andra chefstjänstemän, vars normalarbetstid torde avsevärt överstiga 1 750 timmar per år; men även med en sådan jämförelse har dock organisationsundersökningen enligt min mening alldeles klart gett vid handen, att omedelbara åtgärder är nödvändiga för att minska rektorernas arbetsbelastning. Sådana åtgärder ter sig så mycket mer befogade som genomförandet av beslutade och kommande förändringar inom skolväsendet sannolikt kommer att ställa ökade krav på rektorernas arbetsinsatser.

De förslag till åtgärder, som i det föregående redovisats under rubriken *inve rationalisering*, har vid remissbehandlingen i huvudsak mottagits positivt. Dessa förslag måste i största möjliga utsträckning förverkligas i syfte att en effektivare organisation av rektorsexpeditionerna skall åstadkommas. Det är min avsikt att åt skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning uppdraga, att med hänsynstagande till remissinstansernas synpunkter på det sätt överstyrelserna finner lämpligt skyndsamt genomföra de föreslagna rationaliseringsåtgärderna. I den mån ett genomförande av förslagen kräver ändringar i skolstadgan eller andra författningar bör överstyrelserna snarast inkomma till Kungl. Maj:t med förslag härom.

I detta sammanhang vill jag vidare, i anslutning till utredningens uttalande, understryka vikten av att alla vederbörandes uppmärksamhet fästes på värdet och betydelsen av ett genomtänkt samarbete mellan rektorsexpeditionerna och de kommunala förvaltningarna.

Beträffande formerna för den *förstärkning med kvalificerad personal vid rektorsexpeditionerna*, som otvivelaktigt krävs, är meningarna mycket delade bland remissinstanserna. Flera av dessa, bland dem skolöverstyrelsen, har bestämt vänt sig mot utredningens uppfattning, att arbetsmängden vid skolenheterna inte skulle motivera heltidsanställda administrativa befattningshavare. Enligt dessa remissinstansers mening skulle en heltidsanställd administrativt utbildad tjänsteman vara en fördelaktigare lösning än den av utredningen föreslagna rektorsassistenten. Remisskritiken tillsammans med det förhållandet, att den typ av

skolenheter, som utredningens förslag avser, inom kort kan komma att starkt beröras av gymnasieutredningens och fackskoleutredningens förslag, föranleder mig att nu förorda uppskov med ett mera definitivt och preciserat ställningstagande i den fråga, som blivit den centrala, nämligen om rektors kvalificerade biträde normalt skall ha administrativ eller pedagogisk utbildning. Som jag nyss framhöll, är det emellertid angeläget att verkningsfulla åtgärder omedelbart vidtages. Dessa bör följaktligen få provisorisk karaktär och lämpligen få formen av en sådan förstärkning av resurserna för biträdeshjälp enligt nuvarande grunder, att rimliga garantier skapas dels för en tillfredsställande lösning av frågan om vikarier för rektorerna och dels för att arbetet med schemalaggningsen kan bedrivas på ett från arbetsfördelningssynpunkt rationellt sätt.

I syfte att finna vägledning för senare mera slutliga ställningstaganden bör också en viss begränsad försöksverksamhet bedrivas på basis av de båda huvudalternativ för kvalificerat biträde åt rektor som kommit att stå mot varandra.

För egen del har jag funnit flera skäl tala för en slutlig lösning enligt alternativet med administrativ befattningshavare på rektorsexpeditionerna. Härvid har — förutom att jag anser att en sådan lösning skulle ge den bästa effekten — den rådande svåra lärarbristen varit av betydelse för min bedömning. Klart är nämligen, att alla åtgärder måste vidtagas för att få till stånd bästa möjliga hushållning med tillgängliga lärarkrafter. Det innebär först och främst att lärarna användes för undervisning och i minsta möjliga mån för andra arbetsuppgifter. Den nämnda försöksverksamheten bör därför få sin tyngdpunkt förlagd till alternativet med en administrativ befattningshavare på rektorsexpeditionerna. Jag skall återkomma till försöksverksamheten, sedan jag först preciserat mitt ställningstagande till en förstärkning enligt nuvarande grunder för organisationen av biträdeshjälpen.

För närvarande har rektor till sitt förfogande ett anslag, uträknat efter vissa normer, för biträdeshjälp på rektorsexpeditionen. Vid skolorna kan anställas sekreterare (vid de tekniska gymnasierna sekreterare eller kamrerare), som regelmässigt är lärare vid skolan, samt biträdespersonal i, med ett undantag, högst lönegrad Ae 11 (kansliskrivare). Anslaget användes även till att arvoda schemaläggare. Sekreterare (kamrerare) erhåller för närvarande ett arvode av högst 3 450 kr. per budgetår. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lärare, som tillika är sekreterare, förekommer inte på annat sätt än att rektor, inom ramen för gällande bestämmelser, kan beakta sekreterargörömlen vid fastställandet av lärarnas undervisningsskyldighet.

Enligt skoladministrativa utredningens förslag skulle anslaget till biträdeshjälp för varje skola uträknas enligt vissa formler, varvid beloppet skulle bli en funktion av antalet elever vid skolenheten. I beräkningsunderlaget skulle emellertid, förutom eleverna vid statliga skolformer, även inräknas eleverna vid ett med gymnasium förenat grundskolans högstadium. Förslaget innebär sålunda i denna del, att staten skulle ange normer beträffande biträdeshjälpen vid en

kommunal skolform. Detta betyder ett avsteg från hittills gällande ordning, enligt vilken kommunerna själva har att svara för administrativ personal och biträdeshjälp vid kommunala skolor, således även vid grundskolor.

Stadsförbundet och Landskommunernas förbund har endast med stor tvekan och med flera reservationer accepterat utredningens förslag i detta avseende. Kommunförbunden motsätter sig principiellt att bindande riktlinjer utfärdas av staten för hur kommunerna skall fullgöra sina skoladministrativa uppgifter. Jag är för egen del inte beredd att i detta sammanhang förorda, att statligt utfärdade normer fastställes rörande biträdeshjälpen vid kommunala skolor. En förstärkning av rektorsexpeditionernas administrativa personal bör alltjämt bygga på hittillsvarande bidragsunderlag, dvs. antalet under höstterminen inskrivna elever vid statlig realskola och statligt gymnasium vid skolenheten.

Som jag tidigare nämnt, är det angeläget att nu lösa frågan om schemaläggning och vikariat för rektor. Dessa uppgifter bör enligt min mening åläggas sekreteraren. Jag har också betonat, att det är nödvändigt att nu vidtaga åtgärder, som verkligen innebär en avlastning av rektorerna. En första förutsättning härför är att sekreterare med viss grad av säkerhet kan rekryteras. Med hänsyn härtill samt till de nya arbetsuppgifter sekreteraren föreslagits fullgöra föreslår jag, att det nuvarande arvudet av högst 3 450 kr. per budgetår höjes till ett fast årligt arvode enligt följande sammanställning.

Antal elever vid skolenheten	Statliga allmänna gymnasier (ev. i förening med realskola) kr.	Tekniska gymnasier kr.
— 799	6 500	7 500
800—1 099	7 500	7 500
1 100—	8 500	8 500

Sekreterarna fullgör för närvarande i stor utsträckning tilläggstimmar. Med den här föreslagna ordningen torde möjligheterna för sekreterarna att åtaga sig tilläggstimmar bli mycket begränsad. De förut preciserade arvodena har fastställts med hänsyn bl. a. härtill. Det är också angeläget, att rektor verkligen kan disponera sekreterarens arbetstid i erforderlig utsträckning för göromål på rektorsexpeditionen. Endast i undantagsfall, då rektor bedömer det som oundgängligt, bör sekreteraren fullgöra lärartjänstgöring utöver fastställd undervisnings-skyldighet.

Vid bifall till vad jag här förordat skapas enligt min mening väsentligt bättre förutsättningar för rektorerna att erhålla kvalificerat biträde i erforderlig utsträckning.

Med hänsyn till nuvarande och förväntad arbetsbelastning på rektorsexpeditionerna bör också en betydande förstärkning av biträdespersonalen på rektorsexpeditionen ske. Då det är önskvärt att rektor i ökad utsträckning skall kunna avlastats administrativa göromål bör bättre möjligheter skapas ifråga om förutsättningarna att anställa biträdespersonal i högre lönegrad än vad

nuvarande bestämmelser medger. För närvarande är, med undantag för Stockholms tekniska gymnasium, kansliskrivartjänst i lönegrad Ae 11 den högsta förekommande tjänsten på rektorsexpeditionerna. Jag förordar, att möjlighet beredes rektorerna att efter Kungl. Maj:ts bedömande även anställa kontorskrivare i lönegrad A 13. För bestridande av de kostnader som föranledes härav samt för att även i övrigt öka biträdesresurserna utöver vad som blir möjligt vid fortsatt tillämpning av nu gällande grunder för medelsberäkning förordar jag att 1 300 000 kr. ställes till förfogande för fördelning mellan skolorna. Av detta belopp bör 1 000 000 kr. fördelas mellan allmänna gymnasier m. m. och 300 000 kr. mellan de tekniska gymnasierna.

Vid fördelningen av den här förordade medelsökningen bör noga beaktas de ökade möjligheter till rationalisering av arbetet på rektorsexpeditionerna genom en lämpligare arbetsfördelning, som öppnas.

Med en förstärkning av biträdeshjälpen på här föreslaget sätt skapas en flexibel organisation, som väl kan anpassas till olika lokala förhållanden.

Jag övergår så till den tidigare antydda försöksverksamheten. Som framgått av vad jag förut sagt, står mot varandra två huvudförslag till organisation av rektorsexpeditionerna, vilka båda bör prövas för att ge erfarenhetsmässigt underlag för en mera långsiktig lösning. Vid de skolor, där dessa organisationsformer prövas, bör den nyssnämnda förstärkningen naturligtvis inte komma till stånd. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att på basis av de nämnda huvudförslagen ange de närmare riktlinjer som skall gälla för försöksverksamheten liksom dess omfattning. Jag har räknat med att den i kostnadshänseende kommer att belöpa sig till ca 250 000 kr.

Den föreslagna försöksverksamheten bör ledas av skolöverstyrelsen och yrkesöverstyrelsen i samråd med statskontoret och de båda överstyrelserna bör snarast förbereda verksamheten, vilken bör inledas med nästa läsårs början. Senast i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1965/66 bör en första redovisning av erfarenheter av verksamheten kunna föreligga jämte förslag till de eventuella åtgärder dessa kan ge anledning till.

Vid urvalet av de skolor, som skall ingå i försöksverksamheten, bör givetvis tillses att skolorna är representativa med hänsyn till de variabler som bedömes relevanta för att ett underlag för en så allsidig bedömning som möjligt skall ernås. Urvalet av skolor bör baseras på frivilligt åtagande av rektorerna.

Kostnaderna för de här föreslagna åtgärderna under nästa budgetår kan beräknas uppgå till sammanlagt ca 1 900 000 kr., vilket belopp fördelar sig med ca 1 450 000 kr. på allmänna gymnasier m. m. och ca 450 000 kr. på tekniska gymnasier.

För nästa budgetår har i statsverkspropositionen (bil. 10, p. 121 och 132) i anslagen till avlöningar för statliga allmänna gymnasier och tekniska gymnasier beräknats 2 100 000 kr. respektive 300 000 kr. Vid bifall till här föreslagna åtgärder torde kostnaderna få bestridas ur dessa anslag.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna av mig förordade grunder för förbättring av arbetssituationen för rektorerna vid av mig angivna skolor.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan Sahlin

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Inledning	2
II. Skoladministrativa utredningens uppdrag	3
III. Utredningens organisationsundersökning	4
A. Utredningen	4
B. Remissyttranden	13
IV. Inre rationalisering	17
A. Utredningen	17
B. Remissyttranden	19
V. Biträdeshjälp åt rektorerna	20
A. Nuvarande bestämmelser	20
B. Utredningen	21
C. Remissyttranden	29
VI. Departementschefen	36
